

Қазақстан Республикасының
Қазақстан Республикасының
Ұлттық Банкі

Инфляцияға шолу
2008 жылғы 4-тоқсан

Мазмұны

Мазмұны	2
Негізгі терминдер және ұғымдар	3
Графиктердің және кестелердің тізбесі.....	5
1. Кіріспе.....	7
2. Инфляциялық үдерістер	8
2.1. Тұтыну бағалары.....	8
2.2. Базалық инфляция	9
2.3. Экономиканың нақты секторындағы бағалар	10
2.3.1. Өнеркәсіп өндірісіндегі бағалар	10
2.3.2. Ауыл шаруашылығындағы бағалар	11
2.3.3. Кәсіпорындардың мониторингі	12
3. Инфляция факторлары.....	14
3.1. Жиынтық сұраныс	14
3.1.1. Жеке тұтыну және инвестициялық сұраныс.....	14
3.1.2. Мемлекеттік тұтыну	16
3.1.3. Сыртқы сектор	17
3.2. Өндіріс	22
3.3. Еңбек нарығы	22
3.3.1. Жұмыспен қамту және жұмыссыздық	22
3.3.2. Жалақы және өнімділік.....	24
4. Ақша ұсынысы	25
4.1. Ақша агрегаттары	25
4.1.1. Ақша базасы.....	25
4.1.2. Ақша массасы.....	26
4.2. Қаржы нарығы	28
4.2.1. Экономикаға кредиттер.....	28
4.2.2. Банктердің активтері және міндеттемелері	31
4.2.3. Қаржы нарығындағы ставкалар	33
5. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары.....	36
5.1. Ішкі валюта нарығындағы үстемдіктер	37
5.2. Ең төменгі резервтік талаптар	38
5.3. Ашық нарықтағы операциялар.....	39
5.4. Тұрақты механизмдер	40
6. Инфляция болжамы.....	44
6.1. 2008 жылғы 4-тоқсанға және тұтастай алғанда 2008 жылға инфляция болжамын бағалау	44
6.2. 2009 жылға инфляция болжамы	45
6.2.1. 2009 жылғы 1-тоқсанға инфляция болжамы.....	45
6.2.2. 2009 жылғы 2-тоқсанға инфляция болжамы.....	46

Негізгі терминдер және ұғымдар

1-бөлім бойынша. Инфляциялық үдерістер

Инфляция Қазақстан Республикасында Астана және Алматы қалаларында, барлық облыс орталықтарында және қалалар мен аудан орталықтарының таңдаулы топтары бойынша халықтың жеке тұтынуы үшін сатып алынатын тауарлардың және қызмет көрсетулердің бағаларының жалпы деңгейінің өзгеруін сипаттайтын тұтыну бағасы индексі (ТБИ) негізінде есептеледі. Инфляцияны есептеуге арналған тұтыну қоржыны үй шаруашылығы шығыстарының құрылымын көрсетеді және халық тұтынуында неғұрлым үлестік салмаққа ие болып отырған 508 тауар мен қызмет көрсетуді қамтиды.

Базалық инфляция – жекелеген әкімшілік, жағдайға байланысты және маусымдық сипаттағы факторлардың ықпалынан бағаның қысқа мерзімді біркелкі емес өзгеруін болдырмайтын инфляция.

2004 жылдан бастап Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі мынадай әр түрлі 5 әдістеме бойынша базалық инфляцияны есептеуді жүзеге асырады:

- 1-ші базалық инфляция: көкөніс, жеміс-жидек, бензин және көмір бағасының өсуін есепке алмағандағы инфляция;
- 2-ші базалық инфляция: көкөніс, жеміс-жидек, реттелетін қызмет көрсету және энергия ресурстары бағасының өсуін есепке алмағандағы инфляция;
- 3-ші базалық инфляция: 5 ең жоғары және 5 ең төмен баға өсімдерін есепке алмағанда;
- 4-ші базалық инфляция: trimmed mean;
- 5-ші базалық инфляция: median CPI.

2002 жылдан бастап Ұлттық Банк жүргізетін **Кәсіпорындар мониторингі** шеңберінде нақты сектор кәсіпорындарының инфляциялық күтулерін зерттеу жүзеге асырылуда. Бұл зерттеу пікіртерім жүргізілген кәсіпорындар басшыларының кәсіпорындардың өндірістік қызметіне қатысты бағаларымен, оның ішінде өткен және алдағы тоқсандағы дайын өнімге және өндірісте пайдаланылатын шикізат пен материалдарға сұраныс және бағаға қатысты сапалық бағаларымен («көтеріледі», «төмендейді», «өзгеріссіз қалады») сипатталады.

Диффузиялық индекс «көтеріледі» деген жауаптар мен «өзгеріссіз» деген жауаптардың жартысының жиынтығы ретінде шығарылады. Бұл индекс қаралып отырған көрсеткіштің өзгеріс динамикасын сипаттайтын жинақталған индикатор болып табылады. Бұл ретте индекстің 50-ден жоғары мәні көрсеткіштің оң өзгерісін, 50-ден төмен мәні теріс өзгерісін білдіреді.

2-бөлім бойынша. Салық-бюджет саясаты

Бюджетке **түсімдерге** кірістер (салық түсімдері, салықтық емес түсімдер, негізгі капиталды сатудан түскен түсімдер), бюджеттік кредиттерді өтеу, мемлекеттің қаржылық активтерін сатудан түсімдер кіреді.

Бюджеттің **шығыстары** шығындар (ағымдағы және күрделі), бюджеттік кредиттер, қаржылық активтерді сатып алу болып табылады.

3-бөлім бойынша. Ақша агрегаттары

Ақша базасына (резервтік ақша) Ұлттық Банктің кассаларындағы қолма-қол ақшаны қоспағанда, Ұлттық Банк айналысқа шығарған қолма-қол ақша (Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша), банктердің аударылатын және басқа депозиттері, аударылатын банктік емес қаржылық ұйымдардың депозиттері мен мемлекеттік және

мемлекеттік емес қаржылық емес ұйымдардың Ұлттық Банктегі теңгедегі ағымдағы шоттары кіреді.

Тар ақша базасы банктердің Ұлттық Банктегі басқа депозиттерін есепке алмағандағы ақша базасын білдіреді.

M1 ақша агрегаты айналыстағы қолма-қол ақша сомасы және банктік емес заңды тұлғалардың және халықтың теңгедегі аударылатын депозиттері сомасы ретінде есептеледі.

M2 ақша агрегаты M1 ақша агрегатына плюс теңгедегі басқа депозиттер және банктік емес заңды тұлғалардың және халықтың шетел валютасындағы аударылатын депозиттеріне тең.

Ақша массасы (M3) Ұлттық Банктің және банктердің баланстары шоттарын шоғырландыру негізінде айқындалады. Ол айналыстағы қолма-қол ақшадан және заңды тұлға - резиденттер мен үй шаруашылығы - резиденттердің ұлттық және шетел валютасындағы аударылатын және басқа депозиттерінен тұрады.

Аударылатын депозиттер – барлық депозиттер, бұлар: 1) кез келген уақытта номиналы бойынша айыппұлсыз және шектеусіз ақшаға айналдыруға болатын; 2) чектің, траттаның немесе жиро-тапсырмалардың көмегімен еркін аударылатын; 3) төлемдерді жүзеге асыру үшін кеңінен пайдаланылатын депозиттер. Аударылатын депозиттер тар ақша массасының бір бөлігі болып табылады.

Басқа депозиттерге, негізінен, белгілі бір уақыт кезеңі өткеннен кейін алуға болатын немесе әдеттегі коммерциялық операцияларға пайдалану үшін қолайлылығын азайтатын әр түрлі шектеулері бар және негізінен жинақ ақшасы тетіктеріне қойылатын талаптарға жауап беретін жинақ және мерзімдік депозиттер жатқызылады. Сонымен қатар, басқа депозиттерге сондай-ақ шетел валютасымен көрсетілген аударылмайтын салымдар мен депозиттер кіреді.

KazPrime индикаторы Қазақстанның банкаралық депозиттерінің KazPrime индикаторын қалыптастыру туралы келісімге қатысушы банктерде банкаралық депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасын білдіреді. Әрбір баға белгілеуге Келісімге қатысушылардың бірінің депозитіне ақша тарту және орналастыру ставкасы, сондай-ақ ақша орналастыру және тарту көлемі қосылады. Баға белгілеудің ең төменгі көлемі – 150 млн. теңге. Баға белгілеулер арасындағы ең жоғары спрэд – 100 базистік тармақ (жылдық 1,00%). Жобаны іске қосу сәтінде банкаралық депозиттің жүйеленген мерзімі үш ай болады.

5-бөлімге. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары

Ұлттық Банктің Қазақстан Қор Биржасындағы (ҚҚБ) валюталық сауда-саттықтарға **қатысу коэффициенті** Ұлттық Банктің ҚҚБ-дағы сауда-саттықтың нетто-көлеміне нетто-қатысуының арақатынасы (сатып алудан шетел валютасын сатуды шегеріп тастау) ретінде есептеледі.

Ақша нарығындағы Ұлттық Банк операцияларының сальдосы айналыстағы қысқа мерзімді ноталар, банктердің Ұлттық Банктегі депозиттік және корреспонденттік шоттарындағы қалдықтар көлемінің өзгеруі және мемлекеттік бағалы қағаздарды сатып алу және сату бойынша нетто-операциялар сомасы ретінде есептеледі.

Графиктердің және кестелердің тізбесі

Графиктер

- 1-график. Тоқсандық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 2-график. Жылдық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 3-график. Тоқсандық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы
- 4-график. Жылдық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы
- 5-график. Өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындар бағалары индексінің динамикасы
- 6-график. Ауыл шаруашылығы өнімі бағалары индексінің динамикасы
- 7-график. Сұраныс пен бағалар өзгерісінің диффузиялық индекстері
- 8-график. Жиынтық сұраныс құрамдас бөліктерінің ЖІӨ өсуіне үлесі
- 9-график. Халықтың шығыстары мен кірістерінің динамикасы
- 10-график. Негізгі капиталға инвестицияларға шығыстардың динамикасы
- 11-график. Мемлекеттік бюджеттің орындалуы
- 12-график. Металдың әлемдік бағасының динамикасы
- 13-график. Мұнайдың (Брент), бидайдың (Канада) әлемдік бағасының динамикасы
- 14-график. Ағымдағы операциялар шотының балансы
- 15-график. Теңгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері
- 16-график. Теңгенің АҚШ долларына шаққандағы номиналдық айырбас бағамының динамикасы
- 17-график. Теңгенің еуроға және Ресей рубліне шаққандағы ресми бағамының динамикасы
- 18-график. Нақты жалпы ішкі өнімнің өсуіне экономиканың негізгі саларының үлесі
- 19-график. Экономикалық белсенді халықтың құрылымы
- 20-график. Нақты жұмыссыздық деңгейі
- 21-график. Еңбек өнімділігінің және нақты жалақының динамикасы
- 22-график. Ақша агрегаттарының динамикасы
- 23-график. Ақша мультипликаторының және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 27-график. Банктер активтерінің динамикасы
- 28-график. Банктер активтерінің құрылымы
- 29-график. Банктер міндеттемелерінің динамикасы
- 30-график. Банктер міндеттемелерінің құрылымы
- 24-график. Экономикаға кредиттер және олар бойынша сыйақы ставкаларының динамикасы
- 25-график. Заңды тұлғаларға берілген кредиттер динамикасы
- 26-график. Халыққа берілген кредиттер динамикасы
- 31-график. KazPrime индикаторының динамикасы
- 32-график. РЕПО операциялары бойынша ставкалар динамикасы
- 33-график. Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының сальдосы
- 34-график. Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің шекаралары
- 35-график. Банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтары
- 36-график. Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі
- 37-график. Ең төменгі резервтік талаптар нормативінің орындалуы
- 38-график. Қысқа мерзімді ноталарды орналастыру көлемі және олар бойынша кірістілік
- 39-график. Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар
- 40-график. Ұлттық Банк тартқан депозиттер бойынша сыйақы көлемі және ставкалары
- 41-график. Ұлттық Банктің банктерден тартқан депозиттер бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі

42-график. Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операцияларының көлемі

43-график. Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операциялары бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі

44-график. 2008 жылғы инфляция фактісі

Кестелер

1-кесте. Баға индекстерінің және сауда талаптарының өзгеруі

2-кесте. Ұлттық Банк активтерінің және пассивтерінің өзгеру динамикасы

3-кесте. Ақша массасы өзгерістерінің динамикасы

4-кесте. Резиденттердің депозиттерінің өзгеру динамикасы

1. Кіріспе

2008 жылы Қазақстанның макроэкономикалық дамуы өткен жылдары жинақталған тәуекелдерді іске асыруды көрсетті. Бұл ретте тәуекелдер қаржы секторында да, сондай-ақ нақты секторда да көрінді. 2008 жылы әлемдік экономиканың бәсеңдеуімен, бағаның әлемдік тауар нарықтарында 1-жартыжылдықта айтарлықтай өсуімен және 2-жартыжылдықта барынша түсуімен, сондай-ақ бірқатар мемлекеттерде валюталардың құнсыздануымен күрделілене түсті. Осыған қарамастан елдегі экономикалық өсу сақтала тұрса да оның қарқыны айтарлықтай төмендеді.

ЖІӨ-нің нақты өсуі бағалау бойынша 2,5%-ды құрады. Бұл ретте құлдырау өңдеу өнеркәсібі (2008 жылы 2,6%) ауыл шаруашылығы (5,6%) сияқты салаларда көрінді. Экономиканың басқа салалары бойынша өндіріс көлемінің өсу қарқынының баяулағаны байқалды. Мәселен, 2008 жылы өндіріс тау-кен өнеркәсібінде 5,3%, құрылыста – 1,8%-ға ұлғайды, бөлшек сауда айналымы 3,6%, жүк айналымы – 5,5% өсті.

Экономиканың нақты өсуінің бәсеңдеуі, банк секторының кредиттік қызметінің стагнациясы, әлемдік тауар нарықтарында қалыптасып отырған конъюнктураға байланысты қазақстандық экспорттың негізгі тауарларына бағаның төмендеуі Қазақстандағы іскерлік белсенділіктің төмендеуіне себепші болды. Кәсіпорынның іскерлік белсенділігінің негізгі көрсеткіштерінің ішінде 2008 жылғы 2-жартыжылдықта белгілі болған жұмыссыздықтың өсуін, халықтың кірістерінің азаюын, Қазақстан кәсіпорындарының өнеркәсіптік өніміне бағаның өсу қарқынының бәсеңдеуін атап көрсетуге болады.

Қазақстан экономикасында осындай үрдістердің қалыптасуы инфляцияның бәсеңдеуіне себепші болды. 2008 жылдың қорытындысы бойынша жылдық инфляция деңгейі 9,5%-ды құрады.

Осыған байланысты Ұлттық Банк 2008 жылы қаржы тұрақтылығын және баға тұрақтылығын қамтамасыз етуге бағытталған бірқалыпты қатаң ақша-кредит саясатын жүргізді.

Ұлттық Банк қаржы тұрақтылығын қамтамасыз ету мақсатында банк секторына қысқа мерзімді өтімділік ұсынды. 2008 жылы банктердің Ұлттық Банкте кредит алуға рұқсат бойынша мүмкіндіктері кезең-кезеңмен кеңейтілді.

Ұлттық Банк 2008 жылғы шілдеде меншікті операциялары бойынша ставкаларды азайтты: ресми қайта қаржыландыру ставкасы 11,0%-дан 10,5%-ға дейін, Ұлттық Банктегі банктерден тартылатын депозиттер бойынша ставка – 5,5%-дан 5,25%-ға дейін төмендеді.

2008 жылы банктерге арналған ең төменгі резервтік талаптардың нормативтері екі рет: 2008 жылғы шілдеде – ішкі міндеттемелер бойынша 6%-дан 5%-ға дейін және банктің өзге де міндеттемелері бойынша 8%-дан 7%-ға дейін, 2008 жылғы қарашада – тиісінше 2% және 3% төмендеді.

Сонымен қатар қаржы жүйесінің тұрақтылығын сақтауға 2008 жыл бойына ішкі валюта нарығына Ұлттық Банктің барынша аз қатысуы кезінде бір АҚШ доллары үшін 119-121 теңге дәлізінде қалды.

2. Инфляциялық үдерістер

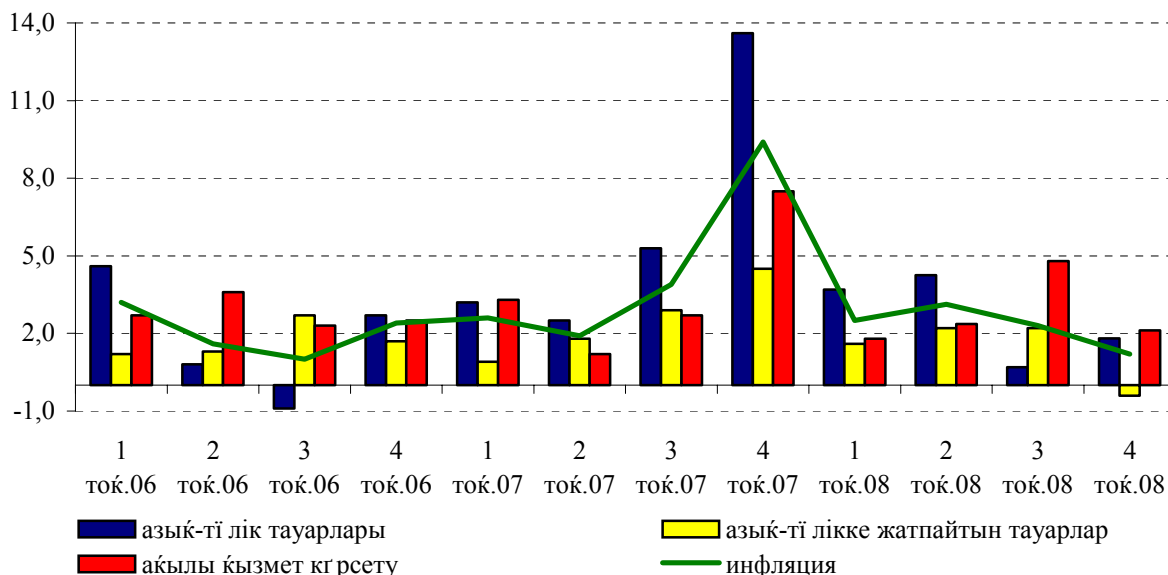
2.1. Тұтыну бағалары

2008 жылғы 4-тоқсанда экономикадағы инфляциялық қысымның төмендеу үрдісі жалғасты. Бұл кезеңдегі инфляция өткен тоқсандағымен салыстырғанда да, өткен жылдың тиісті тоқсанымен салыстырғанда да барынша төмен деңгейде қалыптасты. Бұл ретте 4-тоқсандағы инфляцияның мұндай төмен деңгейі соңғы 9 жылда байқалған жоқ. 2008 жылғы қазан-желтоқсанда инфляция 1,2% деңгейге жетті.

2008 жылғы 4-тоқсанда бағаның өсуіне халыққа ақылы қызмет көрсетудің 2,1%-ға және азық-түлік тауарларының 1,8%-ға қымбаттауы себепші болды. Азық-түлікке жатпайтын тауарлар бағасы 0,4%-ға төмендеді (1-график).

1-график

Тоқсандық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2008 жылғы 4-тоқсанда бағаның негізгі өсімі жұмыртқа – 11,7%, сүт өнімдері – 7,1%, жеміс-көкөніс өнімдері – 4,4%, білім беру қызметі – 4,1%-ға, медициналық қызмет – 2,5%-ға сияқты тауарлар мен қызмет көрсетулерге тиесілі болды.

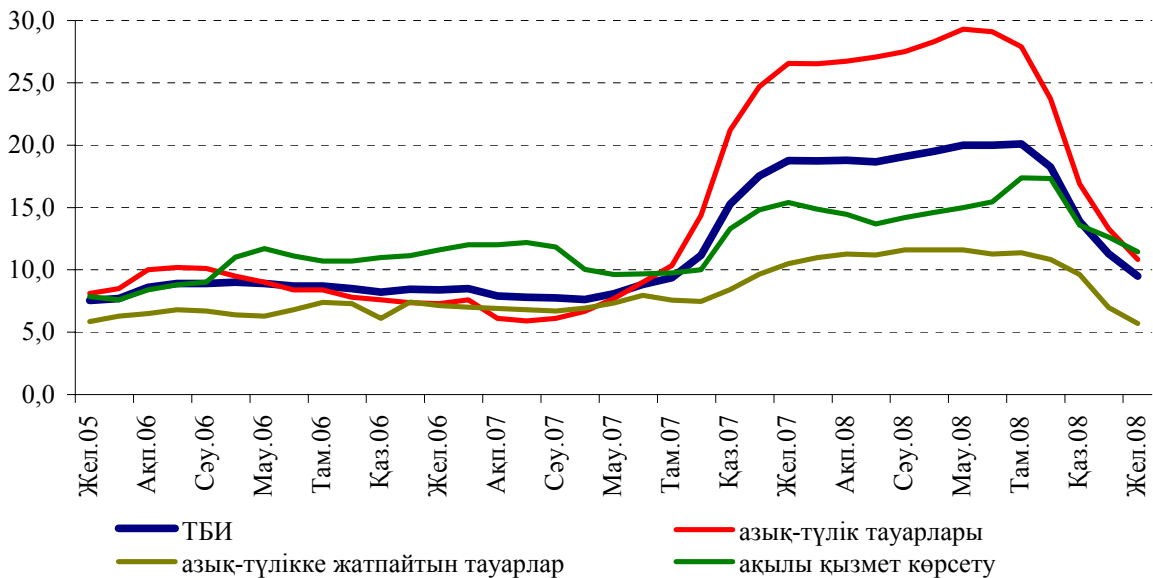
2008 жылдың қорытындысы бойынша жылдық инфляция 9,5% деңгейінде қалыптасты (2007 жылғы желтоқсанда – 18,8%).

Азық-түлік тауарлары 10,8%-ға, азық-түлікке жатпайтын тауарлар – 5,7%-ға, халыққа ақылы қызмет көрсету – 11,4%-ға қымбаттады (2-график). Жылдық көрсеткіште бағаның неғұрлым өсуі нан өнімдеріне, сүт өнімдеріне, жеміс пен көкөніске, қантқа, көлік қызметіне, медициналық қызметке, білім беру мекемелері қызметіне, тұрғын үй-коммуналдық қызметке тиесілі болды. Сонымен бірге жанар-жағар май материалдарының бағасы төмендегені атап көрсетілді.

2-график

Жылдық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен жылдың тиісті айына, %-бен)

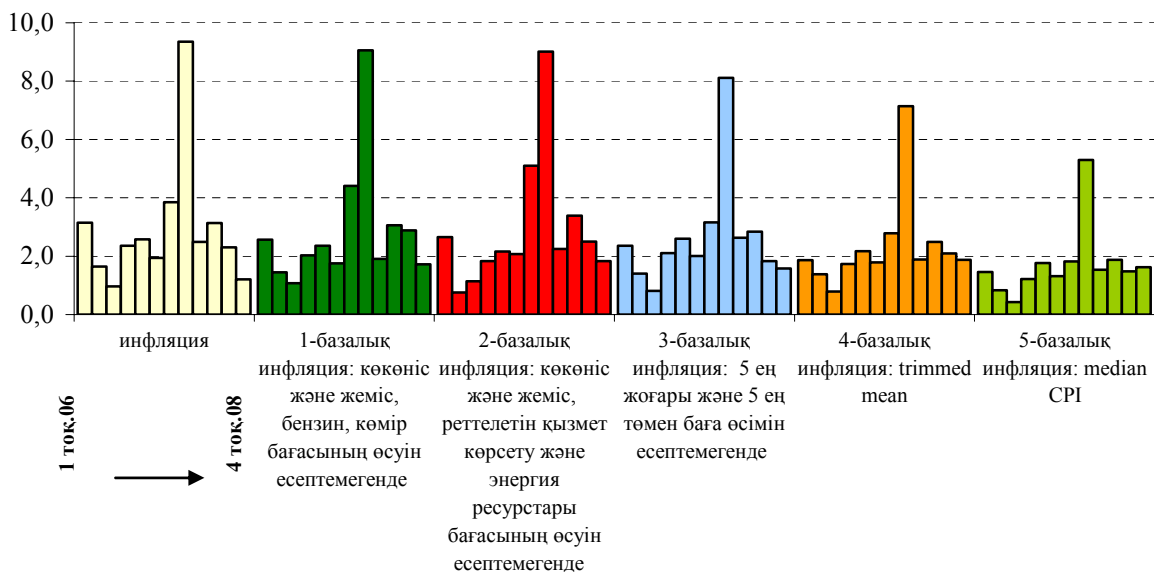
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.2. Базалық инфляция

Базалық инфляция көрсеткіштері сондай-ақ экономикадағы инфляциялық қысымның азайғанын растайды. 2008 жылғы 4-тоқсанда базалық инфляцияның қарқыны өткен тоқсанмен салыстырғанда да (5-базалық инфляцияны қоспағанда), сол сияқты 2007 жылдың 4-тоқсанымен салыстырғанда да бәсеңдеді (3-график).

3-график

Тоқсандық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы (өткен кезеңге %-бен)

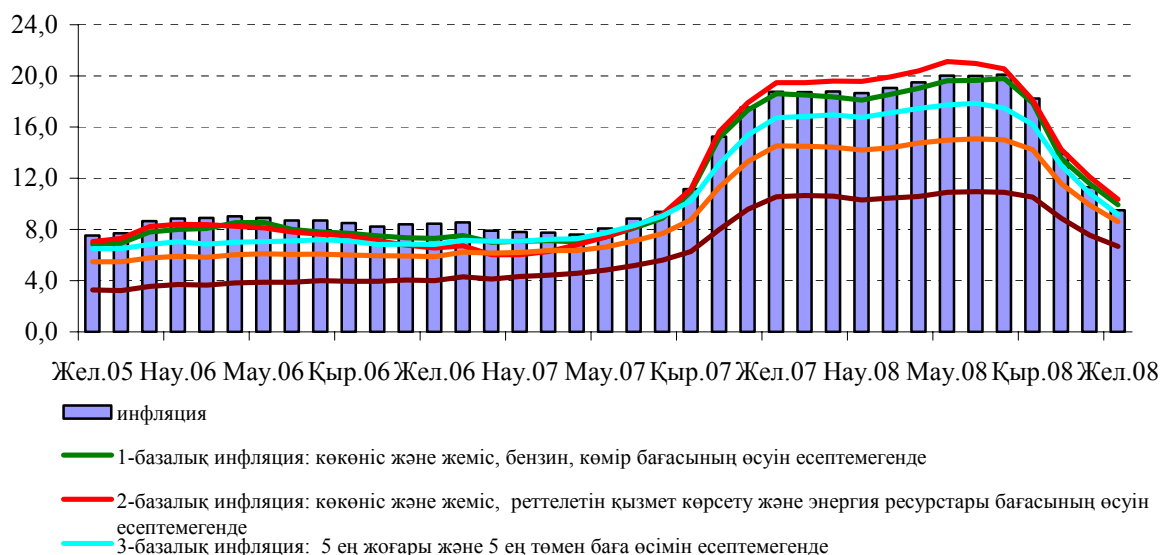
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2008 жылғы қазан-желтоқсанда барлық әдістемелер бойынша есептелген базалық инфляция қарқыны жалпы инфляция көрсеткіштерінен асып кетті. Бұл тауарлар мен қызмет көрсетудің жекелеген түрлеріне (жанар-жағар май материалдары, май және тоң май, көлік қызметі) бағаның төмендеуімен, сондай-ақ бағаның өзгеруі осы көрсеткіштерді есептеу кезінде алып тасталған жеміс-көкөніс, ет өнімдері мен нан өнімдерінің бірқалыпты қымбаттауымен байланысты.

Базалық инфляция көрсеткіштері жылдық көрсетуде жалпы инфляция көрсеткіші сияқты бәсеңдеу үрдісін көрсетеді. Бұл ретте 2008 жылғы желтоқсанда базалық инфляцияның барлық көрсеткіштері 2007 жылдың желтоқсанымен салыстырғанда неғұрлым төмен деңгейде қалыптасты. Сонымен бірге 2008 жылғы желтоқсанның қорытындысы бойынша 1-базалық инфляцияның және 2-базалық инфляцияның көрсеткіштері жылдық көрсетуде жалпы инфляция көрсеткіштерінен асып түсті, бұған, ең алдымен, жанар-жағар май материалдары бағасының айтарлықтай төмендеуі себепші болды (4-график).

4-график

Жылдық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы (өткен жылдың тиісті айына, %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.3. Экономиканың нақты секторындағы бағалар

2.3.1. Өнеркәсіп өндірісіндегі бағалар

2008 жылғы 4-тоқсанда өнеркәсіп өнімдерін өндіруші кәсіпорындардың бағасы 36,6%-ға төмендегені байқалды, бұл ретте 2007 жылдың 4-тоқсанында баға өсімі 10,1%-ды құрады. Өндірілген өнім 38,2%-ға, оның ішінде аралық тұтыну өнімі – 41,5%-ға және тұтыну тауарлары 0,1%-ға арзандады. Өнеркәсіп өнімдерін өндіруші кәсіпорындардың өндірістік құрал-жабдықтары мен өндірістік сипаттағы қызмет көрсетулері тиісінше 4,1% және 2,4% қымбаттады.

2008 жылғы қазан-желтоқсанда тау-кен өндіру өнеркәсібі кәсіпорындарының бағалары 48,6%-ға төмендеді (2007 жылдың 4-тоқсанында – көрсеткіштің өсуі 14,5% құрады). Өнім өндірушілер бағасының төмендеу себептерінің бірі энергияның және басқа шикізат тауарлары бағасының төмендеуі болды. Мәселен, 2008 жылғы 4-тоқсанда

мұнай өндіру бағасының өсуі 53,6% құрады (2007 жылдың тиісті кезеңінде – 24,6%-ға өсті), газ конденсатының бағасы 53,5%-ға төмендеді (33,3%-ға өсті). Тұтастай алғанда 2008 жылғы қазан – желтоқсан аралығындағы кезеңде энергия ресурстары 47,5%-ға арзандады, бұл ретте олар 2007 жылдың тиісті кезеңінде 23,5%-ға қымбаттаған болатын.

Өндеу өнеркәсібіндегі бағаның төмендеуі сондай-ақ энергия ресурстарына қалыптасып отырған баға ахуалының ықпалынан 15,8%-ды құрады. Қара металдар прокатының бағасы 45,1%-ға (2007 жылдың 4-тоқсанында 9,3%-ға төмендеді), мұнай өнімдеріне – 7,2%-ға түсті (13,3%-ға өсті).

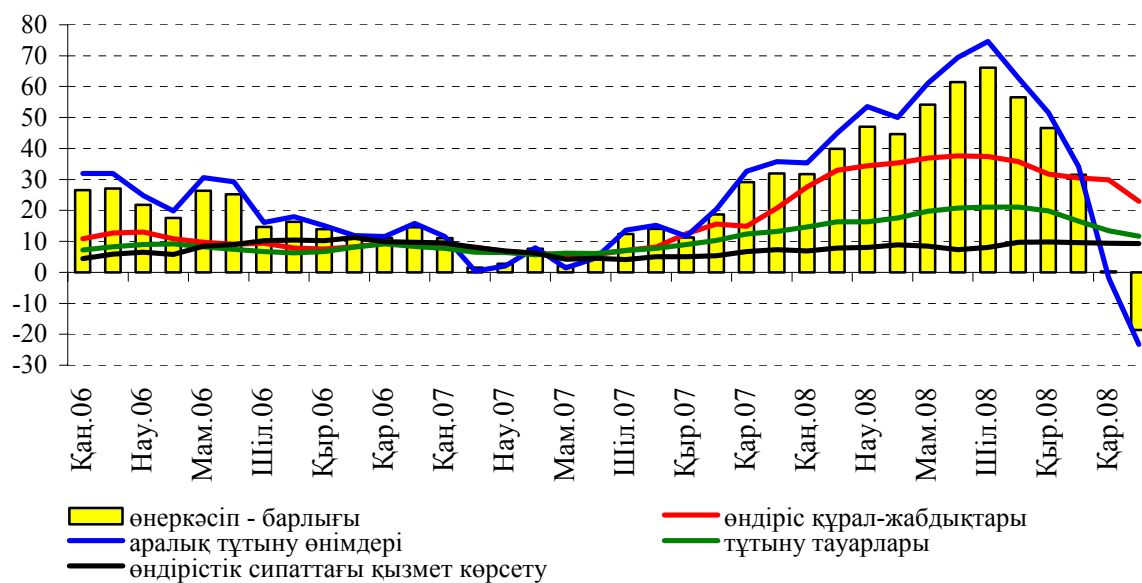
Республика кәсіпорындары өндірген тамақ өнімдері 2008 жылғы 4-тоқсанда 1,9%-ға арзандады.

Электр энергиясын, газды және суды өндіру мен бөлудің бағалары мен тарифтері 2008 жылғы 4-тоқсанда 2,1% (2007 жылдың 4-тоқсанында – 5,8%-ға) өсті.

2008 жылғы желтоқсанда өнеркәсіп өндірісіндегі жылдық көрсетуде бағаның төмендеуі (2008 жылғы желтоқсанда 2007 жылдың желтоқсанына қарағанда) 18,6%-ды құрады. 2008 жылы өндірілген өнім 20,1%-ға арзандады, оның ішінде аралық тұтыну өнімі – 23,3%-ға. Тұтыну тауарларына, өндірістік құрал-жабдықтар мен өндірістік сипаттағы қызмет көрсетулер бағасының жылдық өсуі тиісінше 11,7%, 22,9% және 9,3% болды (5-график).

5-график

Өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындар бағалары индексінің динамикасы (өткен жылдың тиісті айына %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.3.2. Ауыл шаруашылығындағы бағалар

2008 жылғы 4-тоқсанда ауыл шаруашылығы өнімдерін өндірушілердің сату бағаларының өсу қарқынының төмендегені байқалды, ол 4,1%-ға өскен (2008 жылғы 4-тоқсанда – 26,1%-ға) болатын. Ауыл шаруашылығындағы баға динамикасы мал шаруашылығы - 7,4% және өсімдік шаруашылығы өнімі бағасының 2,0%-ға өсуі аясында қалыптасты.

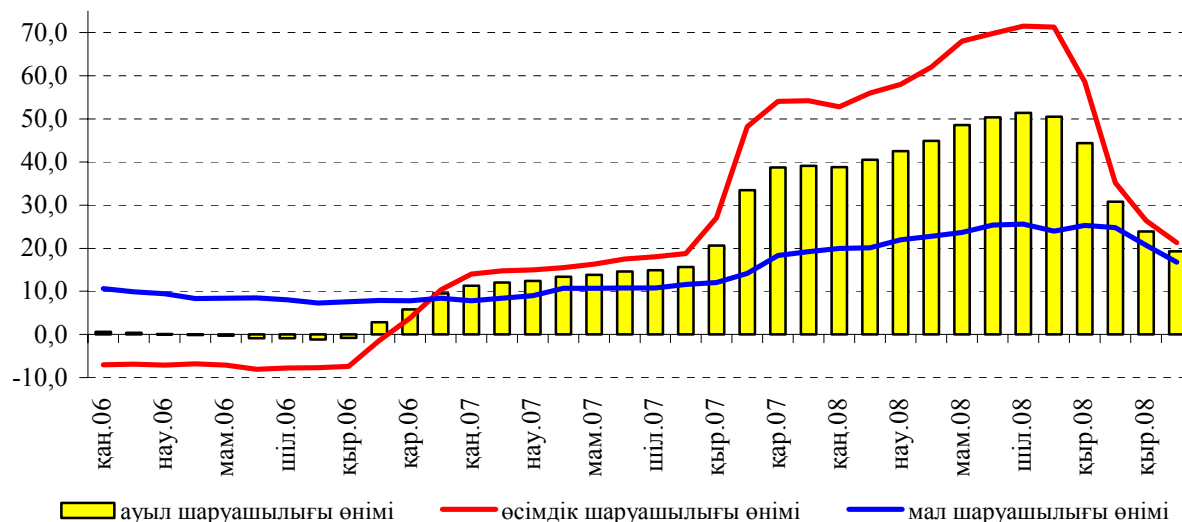
2008 жылғы қазан-желтоқсанда мал шаруашылығы өнімдері ішінде жұмыртқаның бағасы 18,3%-ға, сүт – 14,6%-ға, мал және құс еті – 3,5%-ға өсті.

Талданып отырған кезеңде өсімдік шаруашылығы өнімі бағасының көтерілуіне дәнді дақылдар бағасының картоп бағасының 8,2%-ға, көкөніс – 6,1%-ға, дәнді дақылдар – 1,8%-ға көтерілуі себепші болды.

2008 қорытындысы бойынша ауыл шаруашылығы өніміне жылдық баға өсімі 19,3%-ға жетті (2007 жылы – 39,1%-ға). Бұл ретте өсімдік шаруашылығы өнімі 21,3%-ға (54,2%-ға), мал шаруашылығы өнімі 16,8%-ға қымбаттады (19,2%-ға) (6-график).

6-график

Ауыл шаруашылығы өнімі бағалары индексінің динамикасы (өткен жылғы тиісті айға %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.3.3. Кәсіпорындардың мониторингі

2008 жылғы 4-тоқсанда дайын өнімге сұраныс өткен тоқсандағымен салыстырғанда айтарлықтай азайды. Пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың 36,4% көрсеткіштің төмендегенін белгіледі (2008 жылғы 3-тоқсанда – 22,4%). Сонымен бірге тұрақты сұранысы бар кәсіпорындардың үлесі азайды (51,4%-дан 45%-ға дейін) және сұраныстың ұлғайғанын белгілеген кәсіпорындардың үлесі айтарлықтай азайды (25,6%-дан 17,7%-ға дейін). Нәтижесінде саланың дайын өніміне сұраныстың өзгеруінің диффузиялық индексі ретіндегі жинақталған индикатор өткен тоқсанмен салыстырғанда сұраныстың төмендегенін білдіретін 50 белгісінен төмен түсіп, қаралып отырған кезеңде бірінші рет 40,7 құрады.

2009 жылғы 1-тоқсанда пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың 37,2%-ы дайын өнімге сұраныстың өзгеріссіз қалатынын күтуде, сонымен қатар сұраныстың азаюын пікіртерімге қатысқан кәсіпорындардың 25,5%-ы күтуде. Бұл ретте дайын өнімге сұраныстың ұлғаюын кәсіпорындардың 12,4%-ы ғана күтуде. 2009 жылғы 1-тоқсанның нәтижесінде диффузиялық индекс 43,4 құрайды, яғни сұраныстың төмендеуі, бірақ 2008 жылғы 4-тоқсанмен салыстырғанда неғұрлым төмен қарқынмен жалғасатыны күтіледі (7-график).

Пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың дайын өнім бағасына қатысты жағдай инфляциялық қысымның айтарлықтай төмендеуімен сипатталады: дайын өнім бағасы өзгеруінің диффузиялық индексі тұтастай алғанда экономикадағы баға төмендеуін көрсете отырып, 48,6 белгісіне дейін төмендеді (2008 жылғы 3-тоқсандағы 60,9 салыстырғанда). Бұл ретте 2008 жылғы 4-тоқсанда дайын өнім бағасының көтерілуін

кәсіпорындардың 17,4%-ы ғана белгіледі (3-тоқсанда – 31,1%), ал өнімдерінің бағасы төмендеген кәсіпорындардың үлесі 20,3% құрады (өткен тоқсанда – 9,3%).

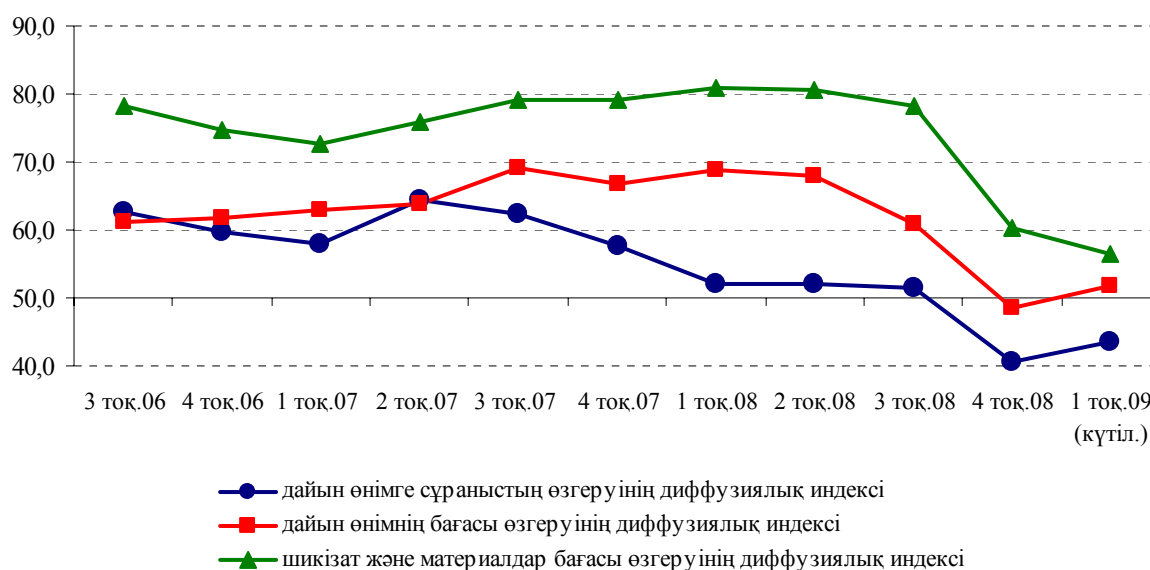
2009 жылғы 1-тоқсанда дайын өнім бағасы өзгеруінің диффузиялық индексінің аз ғана ұлғаюы күтілуде (51,9 деңгейіне дейін). Мұның өзі өнімдеріне бағаның төмендеуі болжанатын кәсіпорындар үлесінің 12,7%-ға дейін және өз өнімдері бағасының өсуін күтетін кәсіпорындар үлесінің 16,5%-ға дейін ғана азаюымен байланысты (7-график).

2008 жылғы 4-тоқсанда шикізат және материалдар бағасының өсуін белгілеген кәсіпорындардың үлесі айтарлықтай 65,9%-дан 40,4%-ға дейін төмендеді. Пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың 38,9% баға тұрақтылығы туралы мәлімдеді, бұл ретте олардың үлесі өткен 2008 жылғы 3-тоқсанда 24,5% құрады. Шикізат және материалдар бағасының төмендеуін белгілеген кәсіпорындардың үлесі 2,7%-дан 12,7%-ға дейін өсті. Нәтижесінде шикізат және материалдар бағасы өзгеруінің диффузиялық индексі 78,3-тен 60,2 дейін төмендеді, яғни 2008 жылғы 4-тоқсанда бағаның өсуі жалғасты, бірақ қарқыны бәсеңдеді.

2009 жылғы 1-тоқсанда шикізат және материалдар бағасының өсуін күтетін кәсіпорындар үлесі 29,5%-ға дейін, ал бағаның төмендеуін күтетін кәсіпорындар үлесі 9,3%-ға дейін азайды. Осының салдарынан диффузиялық индекс 56,5 дейін төмендеді (7-график).

7-график

Сұраныс пен бағалар өзгерісінің диффузиялық индекстері

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

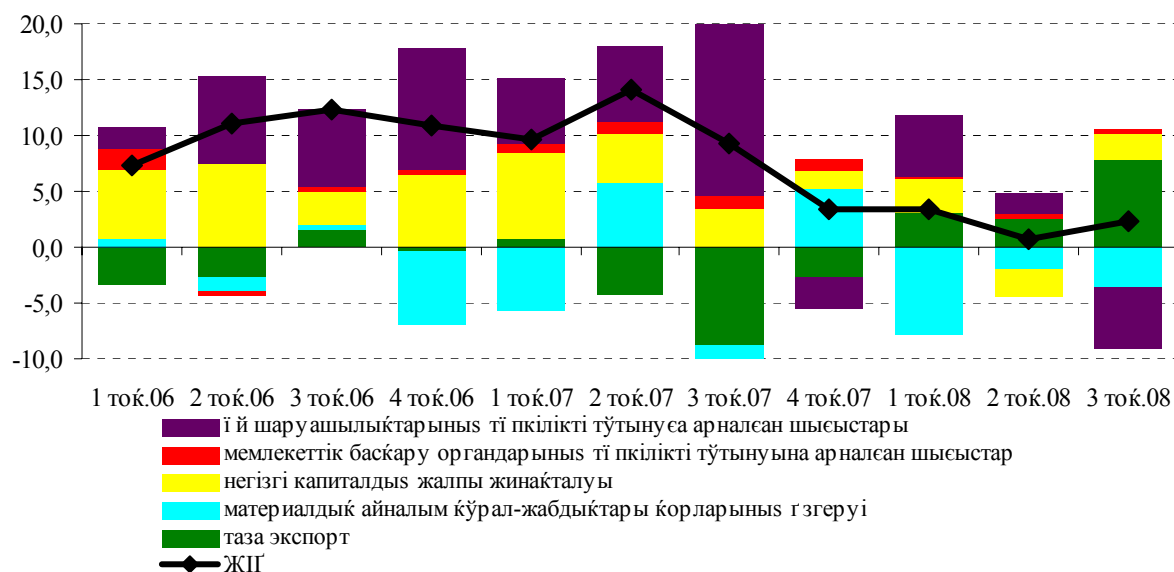
3. Инфляция факторлары

3.1. Жиынтық сұраныс

2008 жылғы 3-тоқсанда ЖІӨ-ді тұтынудың өсу қарқыны бағалау бойынша 2,3%-ды құрады, 2007 жылдың тиісті тоқсанымен салыстырғанда бұл өткен тоқсандағы осы көрсеткіштен айтарлықтай жоғары (0,8%). Бұған таза экспорттың өсу қарқынының күрт ұлғаюы себепші болды, бұл ретте үй шаруашылығы секторында тұтынушылық сұраныстың айтарлықтай төмендегені белгіленді (8-график).

8-график

Жиынтық сұраныстың құрамдас бөліктерінің ЖІӨ өсуіне үлесі, %-бен

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

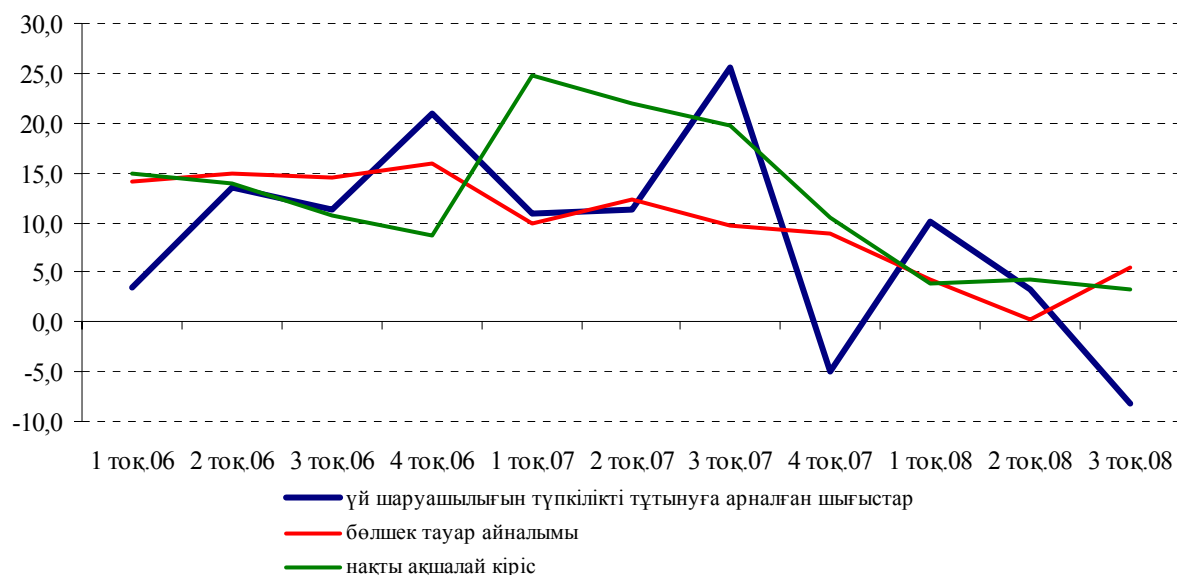
3.1.1. Жеке тұтыну және инвестициялық сұраныс

2008 жылғы 3-тоқсанда үй шаруашылықтарын түпкілікті тұтыну шығыстары 2007 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 5,6%-ға күрт төмендеді (өсу 2-тоқсанда 1,9% құрады).

Үй шаруашылықтарын тұтынудың құлдырауына халықтың кірістерінің өсу қарқынының төмендеуі себепші болды. 2008 жылғы 3-тоқсанның қорытындысы бойынша нақты көрсеткіштегі ақша кірісі жан басына шаққанда 2007 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда 3,2%-ға өсті (2008 жылғы 2-тоқсанда – 4,3%-ға), бұл ретте нақты жалақы 1,6%-ға төмендеді (2007 жылғы тиісті тоқсанда көрсеткіштің өсуі 18,3%-ды құрады).

Бұл ретте 2008 жылғы 3-тоқсанда бөлшек тауар айналымы 2007 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда айтарлықтай, 5,4%-ға ұлғайды (2008 жылғы 2-тоқсанда – 0,3%) (9-график).

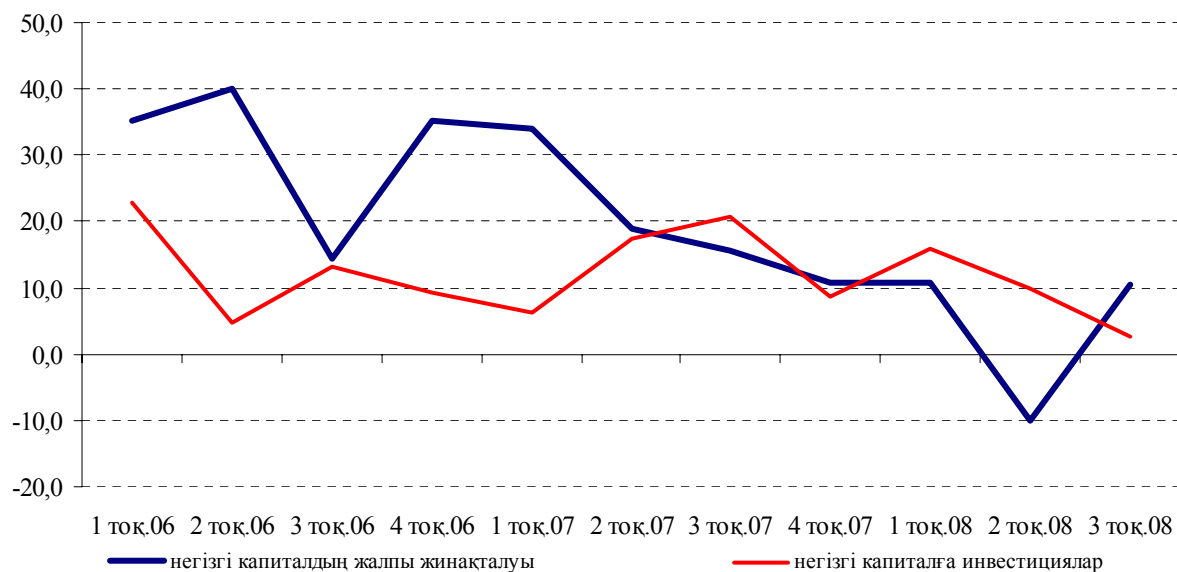
9-график

**Халықтың шығыстары мен кірістерінің динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

ЖІӨ-нің құрылымында негізгі капиталдың жалпы жинақталуына арналған шығыстар 2008 жылғы 3-тоқсанда айтарлықтай өсті (бағалау бойынша өсу 10,5%-ды құрады). Бұл ретте негізгі капиталға инвестициялар көлемі 2008 жылғы 3-тоқсанда 2,8%-ға өсті (10-график).

10-график

**Негізгі капиталға инвестициялар шығыстарының динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

3.1.2. Мемлекеттік тұтыну

2008 жылғы 3-тоқсанда мемлекеттік басқару органдарының түпкілікті тұтынуына арналған шығыстар 2007 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда бағалау бойынша 3,8% ұлғайды (2008 жылғы 2-тоқсанда – 7,4%).

Тұтастай алғанда 2008 жылғы 3-тоқсанда мемлекеттік бюджеттің шығыстары 1045,1 млрд. теңге сомасына немесе ЖІӨ-ге шаққанда 22,7% қаржыландырылды. 2007 жылғы тиісті кезеңдегі көрсеткіштермен салыстырғанда ол 35,6% ұлғайды.

Мемлекеттік бюджеттің ағымдағы шығындары 577,8 млрд. теңгені құрады, бұл 2007 жылғы тиісті кезеңге қарағанда 22,5% көп.

Мемлекеттік бюджеттің күрделі шығындары 2008 жылғы 3-тоқсанда 2007 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 21,9% ұлғайды. 2008 жылғы 3-тоқсанда бюджеттік кредиттер 1,6 есе, қаржы активтерін сатып алуға арналған шығыстар – 2,8 есе қысқарды.

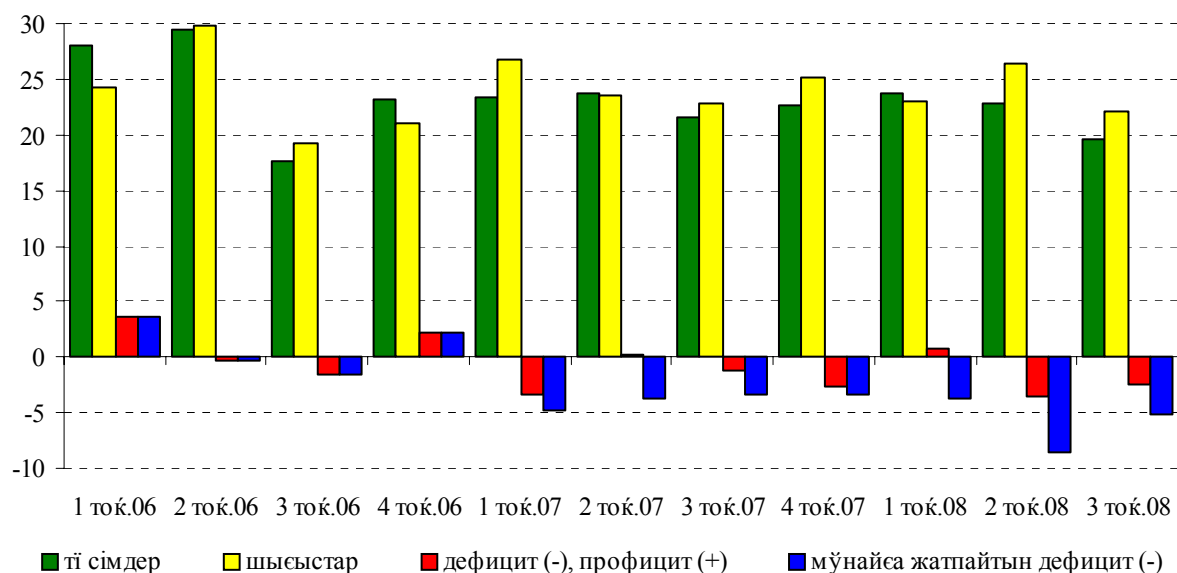
2008 жылғы 3-тоқсанда мемлекеттік бюджеттің түсімдері 925,3 млрд. теңгені құрады немесе ЖІӨ-ге шаққанда 20,1%. Олар өткен жылдың тиісті кезеңіндегі көрсеткіштермен салыстырғанда 26,6%-ға ұлғайды. Салықтық түсімдер мемлекеттік бюджет түсімдерінің 84%-ын, ресми трансферттер – 13% құрады. 2007 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда салықтық емес түсімдер көлемі 79,5%-ға төмендеді, сондай-ақ негізгі капиталды сатудан түсімдер 43,9%-ға төмендеді.

2008 жылғы 3-тоқсанда республикалық бюджетке Ұлттық қордан 122,1 млрд. теңге сомасында кепілдік берілген трансферт алынды.

2008 жылғы 3-тоқсанда түсімдердің мемлекеттік бюджет шығыстарынан асып түсуі нәтижесінде 119,8 млрд. теңге дефицит қалыптасты (ЖІӨ-нің 2,6%), бұл ретте 2007 жылғы 3-тоқсанда дефицит 40,1 млрд. теңгені ғана құрады. Мемлекеттік бюджеттің мұнайға жатпайтын дефициті 239,8 млрд. теңгені құрады немесе ЖІӨ-ге шаққанда 5,1% (11-график).

11-график

Мемлекеттік бюджеттің орындалуы, ЖІӨ-ге %-бен

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі

2008 жылғы 3-тоқсанда Үкіметтің ішкі борышы 731,5 млрд. теңгеге, яғни 2008 жылғы 2-тоқсанның қорытындысымен салыстырғанда 17,5%-ға ұлғайды және орта-және қысқа мерзімді қазынашылық міндеттемелерді шығарумен қамтамасыз етілді.

Үкіметтің сыртқы борышы 2008 жылғы 2-тоқсандағы 1469,6 млн. АҚШ долларынан 2008 жылғы 3-тоқсанда 1502,6 млн. АҚШ долл. дейін, яғни 2,3%-ға ұлғайды.

3.1.3. Сыртқы сектор

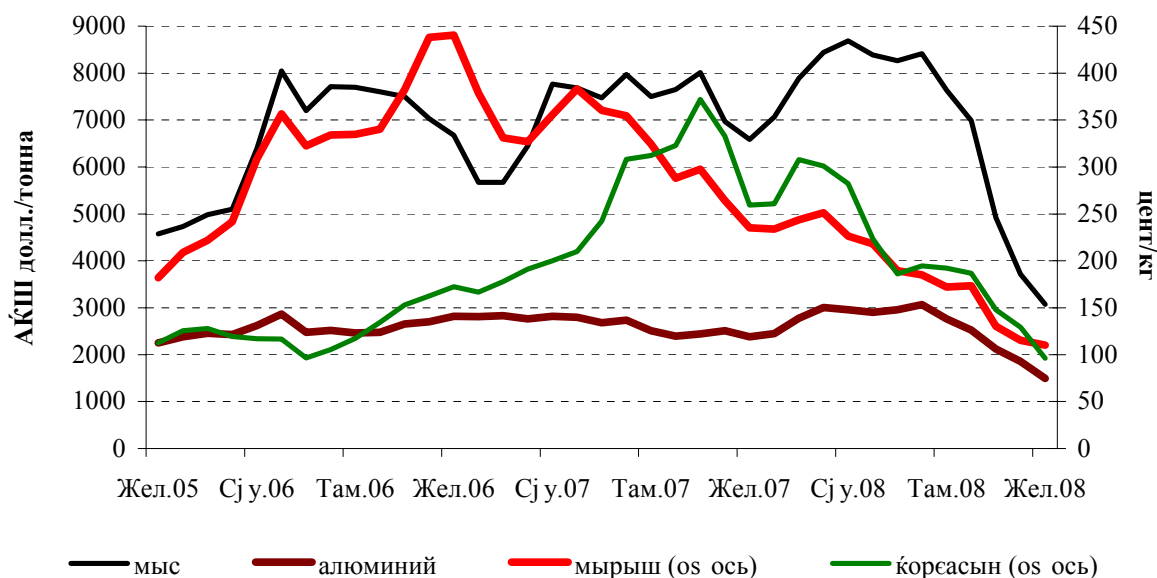
– Әлемдік бағалар

2008 жылғы 4-тоқсанда әлемдік тауар нарықтарында азық-түліктің және шикізат тауарларының жекелеген түрлері бағасының азаю үрдісі жалғасты.

2008 жылғы 4-тоқсанда металдар бағасының төмендеуі жалғасты. Мәселен, 2008 жылғы қазан-желтоқсанда мыстың бағасы 56,1%-ға төмендеді және осы кезеңде орташа алғанда бір тонна үшін 3905 АҚШ долл., қорғасын – 48,4% және тиісінше бір килограмм үшін 124,5 цент, алюминий – 41,0% және бір тонна үшін 1821 АҚШ долл., мырыш – 36,5% және бір килограммы үшін 118,5 центті құрады (12-график).

12-график

Металдың әлемдік бағасының динамикасы

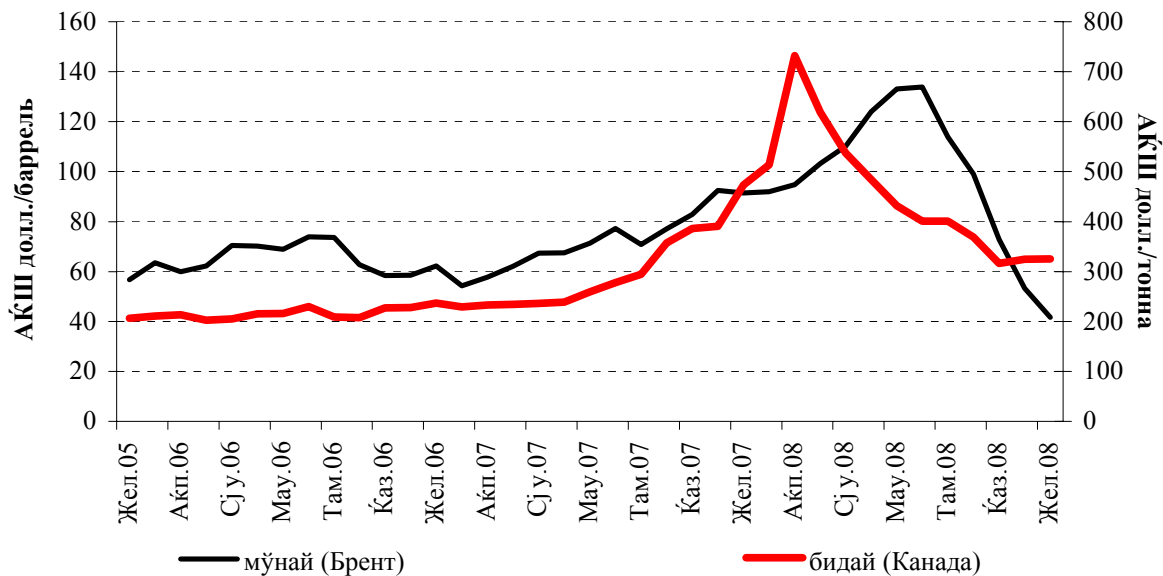
Дерек көзі: Дүниежүзілік Банк

2008 жылғы қазан-желтоқсанда бидайдың әлемдік бағасы салыстырмалы түрде тұрақты болып қалды: орташа алғанда осы кезеңде оның деңгейі бір тонна үшін 322 АҚШ долл. құрады. Тұтастай алғанда, 2008 жылғы 4-тоқсанда бидайдың (Канада) әлемдік бағасы 11,9%-ға төмендеді (13-график).

2008 жылғы қазан-желтоқсанда әлемдік нарықтарда мұнай бағасының айтарлықтай түскені байқалды. 2008 жылғы 4-тоқсанда Brent сортты мұнайдың бағасы Дүниежүзілік Банктің деректері бойынша 58,0%-ға төмендеді және 2008 жылғы желтоқсанда бір баррель үшін 41,6 АҚШ долл. деңгейінде қалыптасты (13-график).

13-график

Мұнайдың (Брент), бидайдың (Канада) әлемдік бағасының динамикасы

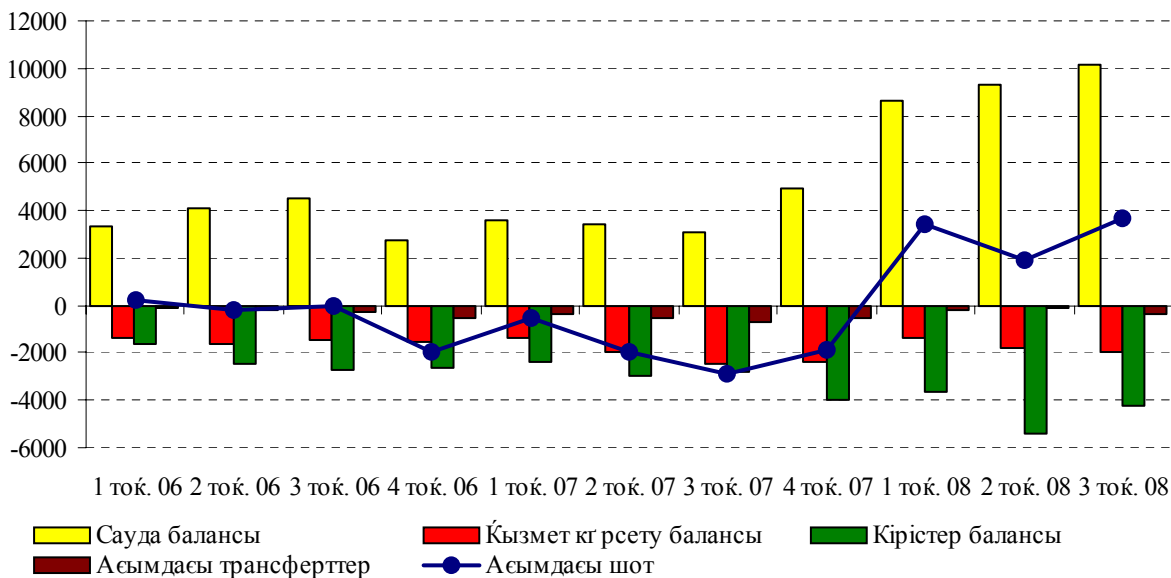
Дерек көзі: Дүниежүзілік Банк

– Төлем балансы

2008 жылғы 3-тоқсанның қорытындысы бойынша төлем балансының ағымдағы шоты 3,7 млрд. АҚШ долл. айтарлықтай оң сальдомен қалыптасты (14-график).

14-график

Ағымдағы операциялар шотының балансы, млн. АҚШ долл.

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Ағымдағы операциялар шоттары профицитіне негізгі үлес энергия тасымалдауыштарға әлемдік бағаның жоғары деңгейіне негізделген экспорттың құндық өсуі арқылы қосылды. Тауарлар экспортынан түсімдер 2008 жылғы 3-тоқсанда 2007 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда 75,2%-ға, бұл ретте тауар импортына арналған шығыстар 22,8%-ға өсті. Осылайша, сауда балансы 2007 жылғы тиісті кезеңмен

салыстырғанда 3,2 есе өсіп және ағымдағы операциялар шоттарының басқа құрамдас бөліктері бойынша ресурстардың нетто-әкетілуінің орнын толтырып, 10,2 млрд. АҚШ долл. деңгейінде қалыптасты. Қызмет көрсету балансының дефициті 2007 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда төмендеді (20,9%) және 1,9 млрд. АҚШ долл. құрады, кірістер балансының дефициті 50,7%-ға 4,2 млрд. АҚШ долл. дейін өсті. Ағымдағы трансферттер бойынша резидент еместерге төлемдер 2007 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда екі есе қысқарып, 332,1 млн. АҚШ долл. құрады.

Қаржы шотының операциялары бойынша ресурстардың нетто-әкетілуі 0,4 млрд. АҚШ долл. құрады (2007 жылғы 3-тоқсанда – таза түсім 0,2 млрд. АҚШ долл.). Резиденттердің шетелдік активтері 2008 жылғы 3-тоқсанда 5,6 млрд. АҚШ долл. өсті, бұл 2007 жылғы тиісті кезеңнің көрсеткішінен 3,2 есе көп. Резиденттердің сыртқы міндеттемелері 5,2 млрд. АҚШ долл. немесе 2,7 есе өсті. Тікелей инвестициялар түрінде түсімдер өскен кезде (3,1 млрд. АҚШ долл.) сыртқы міндеттемелер өсімінің ұлғаюын, ең алдымен қаржылық емес сектордың операциялары себепші болды. Қаржылық емес кәсіпорындардың аффилиирленбеген кредиторлар алдындағы сыртқы міндеттемелерінің өсуі 5,3 млрд. АҚШ долл. құрады (2007 жылғы 3-тоқсанда 2,2 млрд. АҚШ долл.), банк секторының сыртқы борыштық міндеттемелері 2007 жылғы 3-тоқсандағы 0,1 млрд. АҚШ долл. өсумен салыстырғанда 3,2 млрд. АҚШ долл. азайды.

Төлем балансы операциялары бойынша оң сальдо 2008 жылғы 3-тоқсанда 1,2 млрд. АҚШ долл. құрады (2007 жылғы 3-тоқсанда дефицит 4,4 млрд. АҚШ долл.).

– **Сауда талаптары және нақты тиімді айырбас бағамы**

2008 жылғы 3-тоқсанда сауда талаптарының жиынтық индексі 2007 жылғы 3-тоқсандағы тиісті көрсеткіштен 3% жоғары болды. Бұл ретте еуро аймағы елдерімен сауда талаптары 9% жақсарды, Ресеймен – 9% нашарлады (1-кесте).

1-кесте

**Баға индекстерінің және сауда талаптарының өзгеруі
(өткен жылғы тиісті кезеңге, %-бен)**

	1тоқ.07	2тоқ.07	3тоқ.07	4тоқ07	1 тоқ.08	2 тоқ. 08	3 тоқ. 08
Экспорттық бағалар	6	8	8	32	56	61	62
Импорттық бағалар	19	18	12	18	28	45	57
Сауда талаптары	-10	-8	-4	12	20	12	3
оның ішінде:							
Еуро аймағы елдері							
Экспорттық бағалар	5	2	-1	32	54	62	64
Импорттық бағалар	28	22	2	10	16	29	52
Сауда талаптары	-18	-17	-3	19	28	28	9
Ресей							
Экспорттық бағалар	0	19	17	28	30	38	35
Импорттық бағалар	15	14	17	17	43	49	48
Сауда талаптары	-13	4	0	9	-9	-8	-9

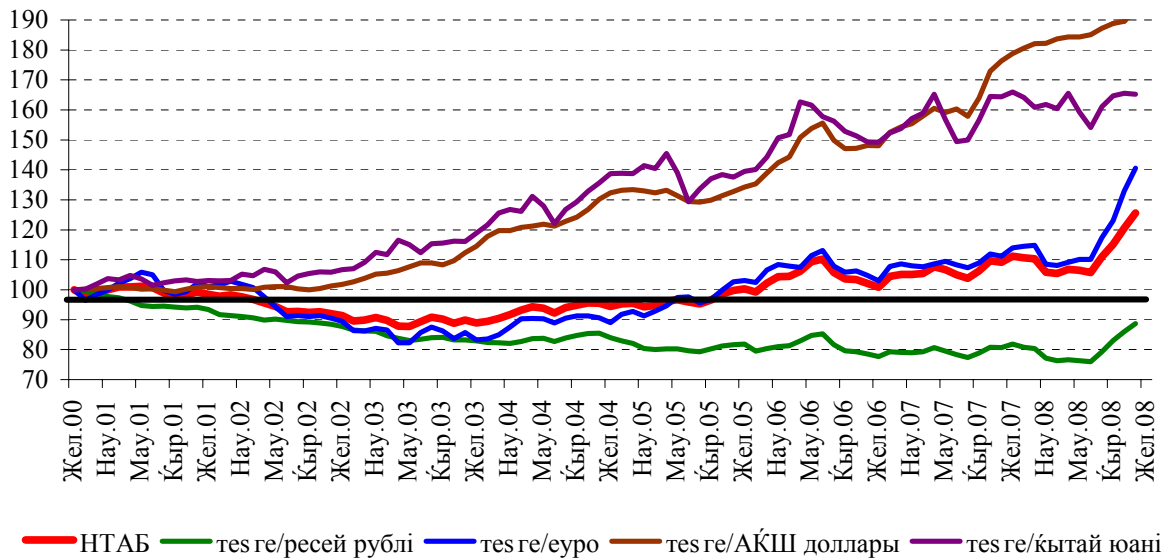
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы 3-тоқсанның қорытындысы бойынша өткен кезеңмен салыстырғанда теңгенің тиімді айырбастау бағамының индексі 4,1%-ға нығайды. Бұл ретте теңге ТМД елдерінің валюталар қоржынына қатысты 3,2%-ға, қалған елдердің валюталар қоржынына қатысты – 1,9%-ға нығайды.

2008 жылғы 3-тоқсанда теңге өткен кезеңмен салыстырғанда нақты көрсетуде АҚШ долларына қатысты 1,6%-ға, еуроға – 7,1%-ға және Ресей рубліне қатысты 4,0%-ға нығайды (15-график).

15-график

Теңгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері (2000 жылғы желтоқсан = 100%)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Қазақстанның сыртқы сауда құрылымында тауар айналымы динамикасы әлемдік сауда нарықтары конъюнктурасына негізделетін шикізат тауарларының басым болуы, айтарлықтай дәрежеде теңгенің нығайуының сауда операциялары нәтижелеріне теріс ықпалының әлуетін шектейді. Республиканың сауда айналымында валюта бағамының салыстырмалы түрде өзгеруіне неғұрлым сезімтал тұтыну тауарлары аз ғана үлеске ие (есепті кезеңнің қорытындысы бойынша импорттың 20%-ынан аз). Сонымен бірге ірі жеткізушісі Ресей Федерациясы болып табылатын тұтыну импорты Ресей рублінің теңгеге қатысты арзандау үрдісін күшейту есебінен өсу үшін қосымша айтарлықтай ынталандыру ала алады.

– Теңгенің номиналдық айырбастау бағамы

2008 жылғы 4-тоқсанда ішкі валюта нарығындағы ахуал салыстырмалы түрде тұрақты күйінде қалды. Тұтастай алғанда, тоқсанның қорытындысы бойынша теңгенің бағамы АҚШ долларына қатысты 0,79%-ға әлсіреді – бір АҚШ доллары үшін 119,84 теңгеден 120,79 теңгеге дейін.

Теңгенің орташа алынған айырбастау бағамы 2008 жылғы 3-тоқсандағы тиісті көрсеткішпен салыстырғанда 0,2%-ға төмендеп, 2008 жылғы 4-тоқсанда бір АҚШ доллары үшін 0,19 теңгені құрады. Тоқсан ішінде теңге АҚШ долларына қатысты 1 АҚШ доллары үшін 119,27 - 120,83 теңге ауқымында өзгерді (16-график).

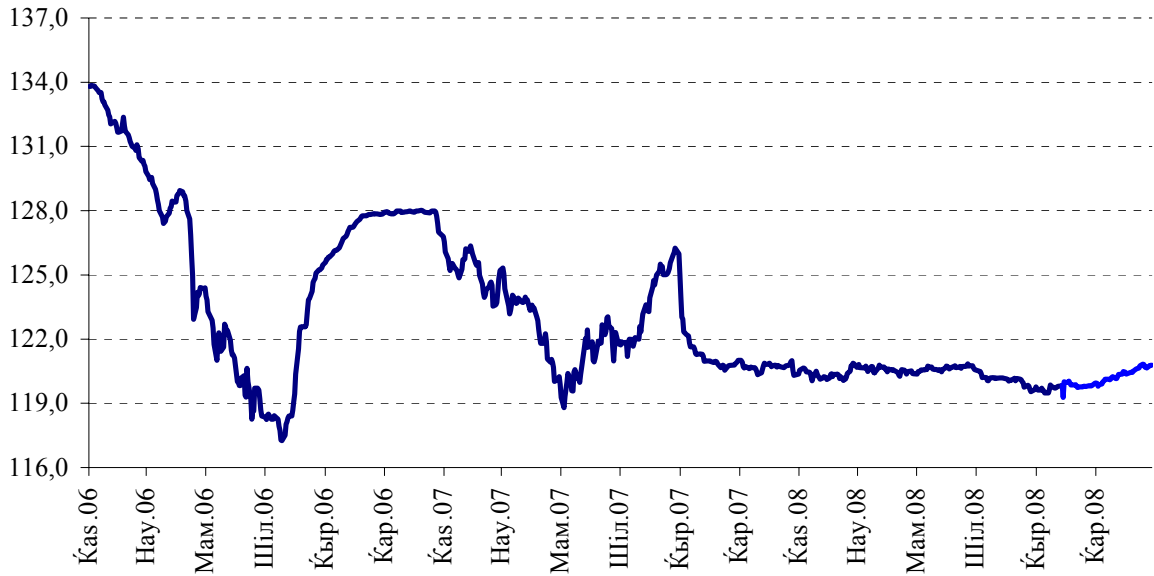
Қазанда теңгенің бағамы өзгерген жоқ, ал қарашада және желтоқсанда – АҚШ долларына қатысы бойынша әр айда 0,4%-дан әлсіреді.

Ішкі валюта нарығының биржалық бөлігінде еуромен және Ресей рублімен мәмілелердің көлемі аз ғана күйінде қалатындықтан, теңгенің осы валюталарға қатысты бағамы АҚШ долларына қатысты кросс-бағам негізінде есептеледі. Тиісінше, теңгенің еуроға және Ресей рубліне қатысты бағамының динамикасы теңгенің АҚШ долларына

қатысты бағамының динамикасымен, халықаралық қаржы нарығында бірыңғай еуропалық валюта ережесімен және Ресей Орталық Банкінің Ресей рублінің валюталар қоржынына қатысты айырбастау бағамы саясатымен айқындалды.

16-график

Теңгенің АҚШ долларына шаққандағы номиналдық айырбас бағамының динамикасы

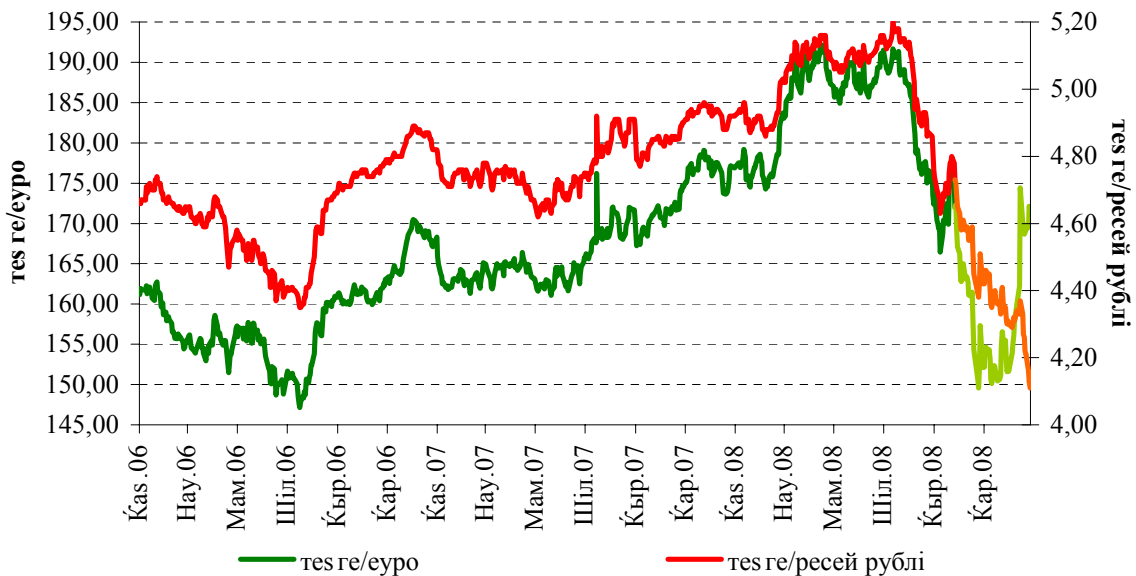

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Тұтастай алғанда, 2008 жылғы 4-тоқсанда теңгенің еуроға және Ресей рубліне ресми бағамы тиісінше 0,6% және 13,1%-ға нығайды (17-график).

17-график

Теңгенің еуроға және Ресей рубліне шаққандағы ресми бағамының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

3.2. Өндіріс

2008 жылғы 3-тоқсанда ЖІӨ өндірісінің көлемі ағымдағы бағамен 4 608 млрд. теңге болды. Нақты ЖІӨ-нің өсуі 2007 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда бәсеңдеді және бағалау бойынша 0,8% болды, бұған, негізінен, ЖІӨ-нің өсуіне өнеркәсіп және жылжымайтын мүлікпен операциялар сияқты салалар салымдарының азаюы, сондай-ақ құрылыста және ауыл шаруашылығында өндіріс көлемдерінің төмендеуі себепші болды (18-график).

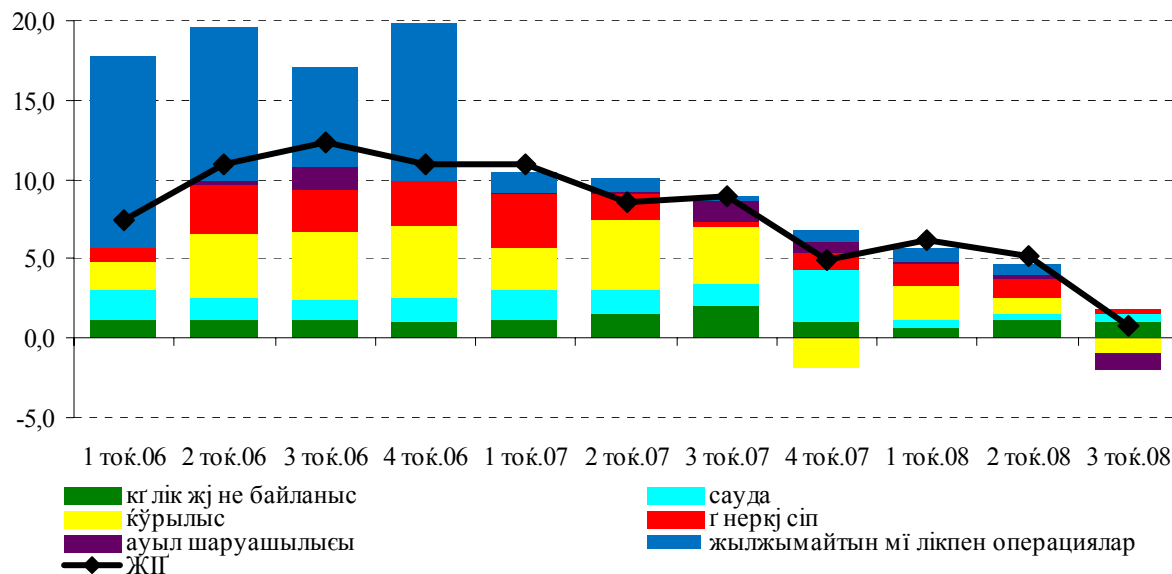
2008 жылғы 3-тоқсанда нақты бағадағы құрылыстың іс жүзіндегі көлемі 2007 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 5,7%-ға, ал ауыл шаруашылығының көлемі 7%-ға азайды. ЖІӨ-нің өсуін қалыптастыруға осы салалардың қосқан үлесі теріс мәнге – (-)1%-ға жетті.

Жылжымайтын мүлікпен операциялар, жалдау және кәсіпорындарға қызмет көрсету, сондай-ақ өнеркәсіп сияқты салалардағы өсу қарқыны айтарлықтай бәсеңдеді, олардың индекстері тиісінше 100,4% және 101,1% құрады, ЖІӨ-нің өсуіне салым 0,02% және 0,3%.

Сонымен бірге сауда көлемдерінің өсу қарқынының ұлғаюы белгіленді, оның индексі 103,4%-ды, көлік қызметі 110,5%-ды, қонақ үй және мейрамханалар 110,2%-ды құрады. ЖІӨ-нің өсуіне осы салалардың қосқан үлесі тиісінше 0,5%, 1% және 0,1% мәндеріне жетті.

18-график

Нақты ЖІӨ-нің өсуіне экономиканың негізгі саларының үлесі (өткен жылғы тиісті кезеңге %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

3.3. Еңбек нарығы

3.3.1. Жұмыспен қамту және жұмыссыздық

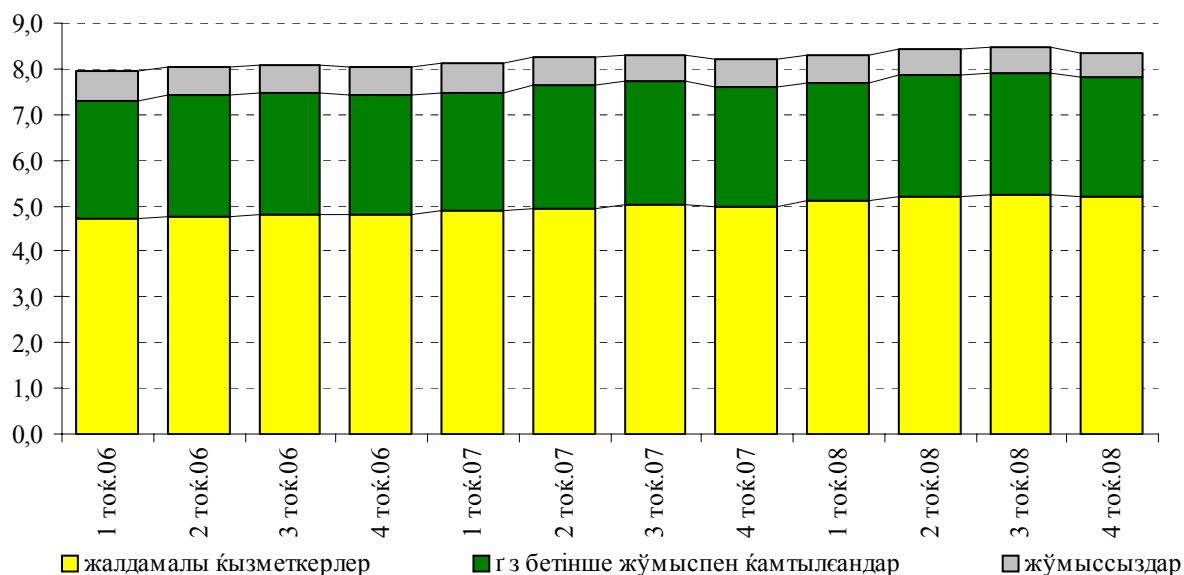
2008 жылғы 4-тоқсанда экономикада жұмыспен қамтылғандар саны аз ғана өзгерді. Олардың саны 7,9 млн. адамды құрады, бұл өткен тоқсандағыға қарағанда 0,8%-ға аз. Жалдамалы қызметкерлердің саны 5,2 млн. адам болып, 0,1%-ға, ал өздігінен жұмыспен қамтылғандар – 2,1%-ға 2,6 млн. адамға дейін азайды.

Мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдардағы жалдамалы қызметкерлердің құрылымында 4,2 млн. адам (жалдау бойынша барлық жұмыс істейтіндердің 80,7%), жеке тұлғаларда – 0,6 млн. адам (11,8%), шаруа (фермер) қожалықтарында – 0,4 млн. адам (7,5%) жұмыс істеді.

2008 жылғы 4-тоқсанда жұмыссыздар саны алдыңғы кезеңмен салыстырғанда 3,5%-ға көбейіп және 2007 жылғы 4-тоқсанға қатысты 3,4% азайып, 559,3 мың адамды құрады (19-график).

19-график

Экономикалық белсенді халықтың құрылымы, млн. адам

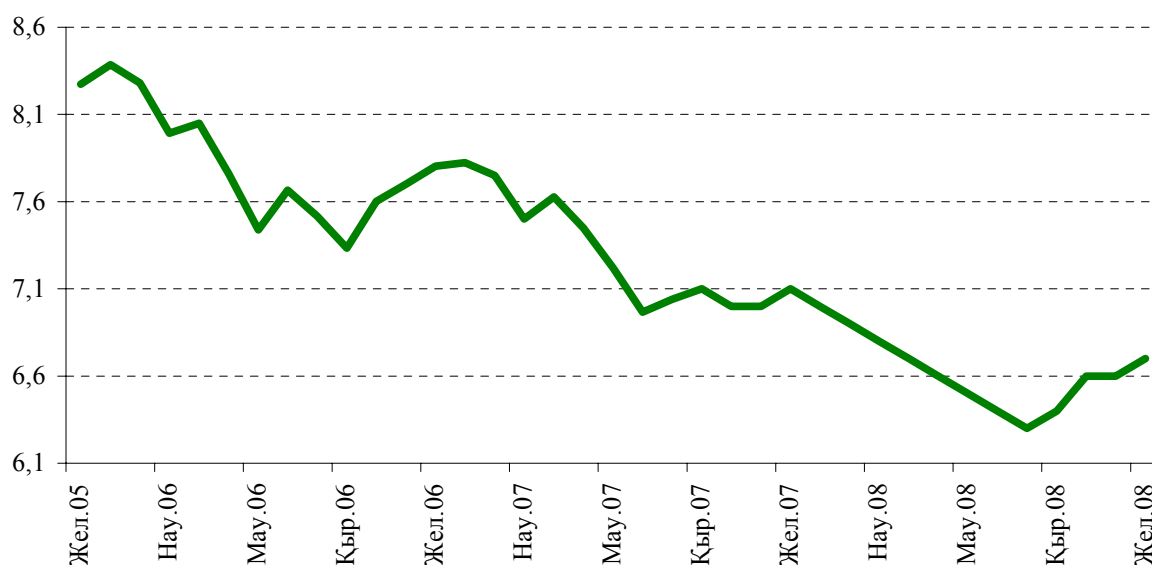

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2008 жылғы 4-тоқсанда жұмыссыздық деңгейі 6,4%-дан 6,6%-ға дейін өсті (20-график).

20-график

Нақты жұмыссыздық деңгейі, %

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

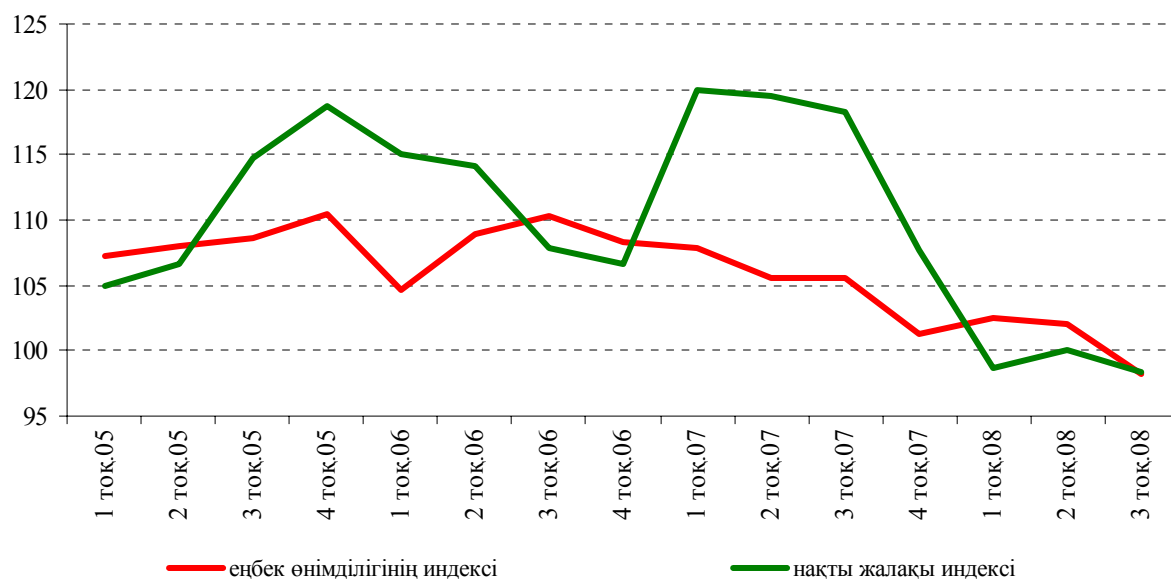
3.3.2. Жалақы және өнімділік

2008 жылғы 3-тоқсанда номиналдық жалақының 17,5%-ға көтерілгені байқалды. Бұл ретте тұтыну бағасының өсуі жалақының тұтынушылық қабілетін төмендетуге алып келді, ол нақты көрсетуде 1,6%-ға азайды (2007 жылғы тиісті тоқсанға).

Жұмыспен қамтудың өсу қарқынының аз ғана төмендеуі аясында ЖІӨ өсу қарқынының неғұрлым қарқындап бәсеңдеуі еңбек өнімділігінің төмендеуіне әкеліп соқтырды, бағалау бойынша 1,8%-ға (21-график).

21-график

Еңбек өнімділігінің және нақты жалақының динамикасы (өткен жылғы тиісті айға %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

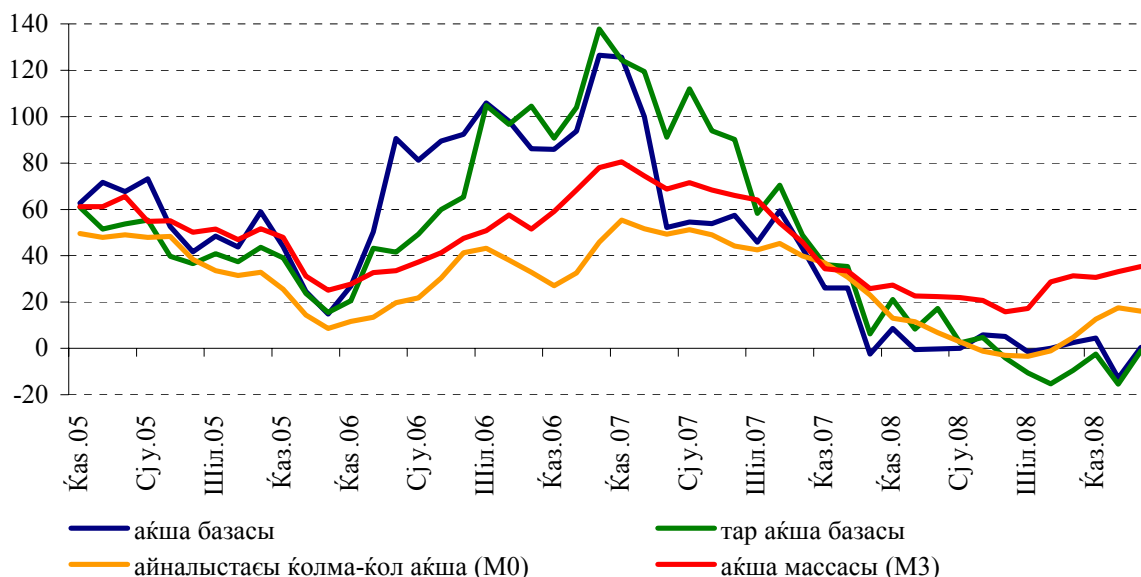
4. Ақша ұсынысы

4.1. Ақша агрегаттары

2008 жылғы 4-тоқсанда ақша ұсынысы көрсеткіштерінің динамикасы аса жоғары болған жоқ, ал тар ақша базасы жағдайында өсудің теріс көрсеткіші болды. 2008 жылғы 4-тоқсан бойына ақша массасының және айналыстағы қолма-қол ақшаның өсу динамикасының аз ғана жанданғанын атап айту қажет (22-график).

22-график

Ақша агрегаттарының динамикасы (өткен жылғы тиісті айға %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.1.1. Ақша базасы

Ақша базасы 2008 жылғы желтоқсанның аяғында 1471,4 млрд. теңгені құрады. 2008 жылғы 4-тоқсанда ақша базасының тарылуы 16,2%-ды құрады. 2008 жылғы 4-тоқсанда тар ақша базасы 7,0%-ға 1438,3 млрд. теңгеге дейін тарылды.

2008 жылғы желтоқсанда 2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда ақша базасы Ұлттық Банктің халықаралық резервтерінің және Ұлттық Банктің таза ішкі активтерінің өсуі есебінен аз ғана, 0,5%-ға кеңейді.

Таза валюта қорлары (ЕАВ) 2008 жылғы желтоқсанда 2007 жылдың желтоқсанымен салыстырғанда ішкі валюта нарығында валюта сатып алу, Ұлттық қордың активтерін Ұлттық Банктің валюталық активтеріне қайта айырбастау, сондай-ақ Үкіметтің Ұлттық Банктегі шоттарына валюта түсімдері нәтижесінде 10,3%-ға ұлғайды. Бұл ретте банктердің Ұлттық Банктегі шетел валютасындағы корреспонденттік шоттарындағы қалдықтар азайды, сондай-ақ Үкіметтің сыртқы борышына қызмет көрсету бойынша операциялар жүргізілді. Алтындағы активтер жүргізілген операциялардың және әлемдік нарықта оның бағасының 4,4%-ға ұлғаюы нәтижесінде 8,0%-ға өсті. Ұлттық Банктің таза ішкі активтері Орталық Үкіметке таза талаптардың өсуі және банктер алдындағы, негізінен, қысқа мерзімді ноталар бойынша

міндеттемелердің қысқаруы есебінен ұлғайды (қараңыз, 5. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары).

2008 жылғы желтоқсанда тар ақша базасы 2007 жылдың желтоқсанымен салыстырғанда 1,1%-ға тарылды (2-кесте).

2-кесте

**Ұлттық Банк активтерінің және пассивтерінің өзгеру динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %)**

	1 тоқ. 08	2 тоқ. 08	3 тоқ. 08	4 тоқ. 08
Таза халықаралық резервтер	-10,7	-5,5	19,1	10,0
Таза ішкі активтер	42,5	40,9	-51,7	42,3
Үкіметке таза талаптар	-13,7	57,5	63,3	133,3
Қаржы ұйымдарына талаптар	77,0	66,5	-172,5	53,4
Қалған экономикаға талаптар	13,8	16,7	3,0	1,6
Басқа таза ішкі активтер	-199,4	-579,8	-26,5	14,7
Ақша базасы	-0,3	5,2	2,4	0,5
Тар ақша базасы	17,2	-4,1	-9,5	-1,1

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.1.2. Ақша массасы

2008 жылғы 4-тоқсанда ақша массасы 6,5%, 6266,4 млрд. теңгеге дейін ұлғайды. Банк жүйесінің таза сыртқы активтері 6,6%-ға төмендеді, ішкі активтері 4,3%-ға өсті.

2008 жылғы желтоқсанда 2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда ақша массасының ұлғаюы банк жүйесінің таза сыртқы активтерінің айтарлықтай өсуі нәтижесінде 35,3%-ды құрады (3-кесте).

3-кесте

**Ақша массасы өзгерістерінің динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %)**

	1 тоқ. 08	2 тоқ. 08	3 тоқ. 08	4 тоқ. 08
Таза сыртқы активтер	-198,6	167,3	212,6	233,2
Ішкі активтер	40,5	14,0	0,2	1,9
Үкіметке талаптар	391,0	689,5	2563,3	159,2
Экономикаға талаптар	37,5	11,7	5,9	7,1
Басқа да таза ішкі активтер	-34,9	-14,2	-26,8	-23,1
Ақша массасы	22,3	15,7	31,4	35,3
Айналыстағы қолма-қол ақша	6,8	-3,0	4,7	16,0
Резиденттердің депозиттері	25,4	19,7	37,0	39,0

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банк жүйесінің таза сыртқы активтерінің құрылымындағы Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері 2008 жылғы желтоқсанда 2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда – 10,0%-ға, банктердің таза сыртқы активтері 40,9%-ға ұлғайды. Банктердің таза сыртқы активтерінің ұлғаюы резидент еместердің алдындағы міндеттемелерінің қысқаруымен байланысты (15,0%-ға).

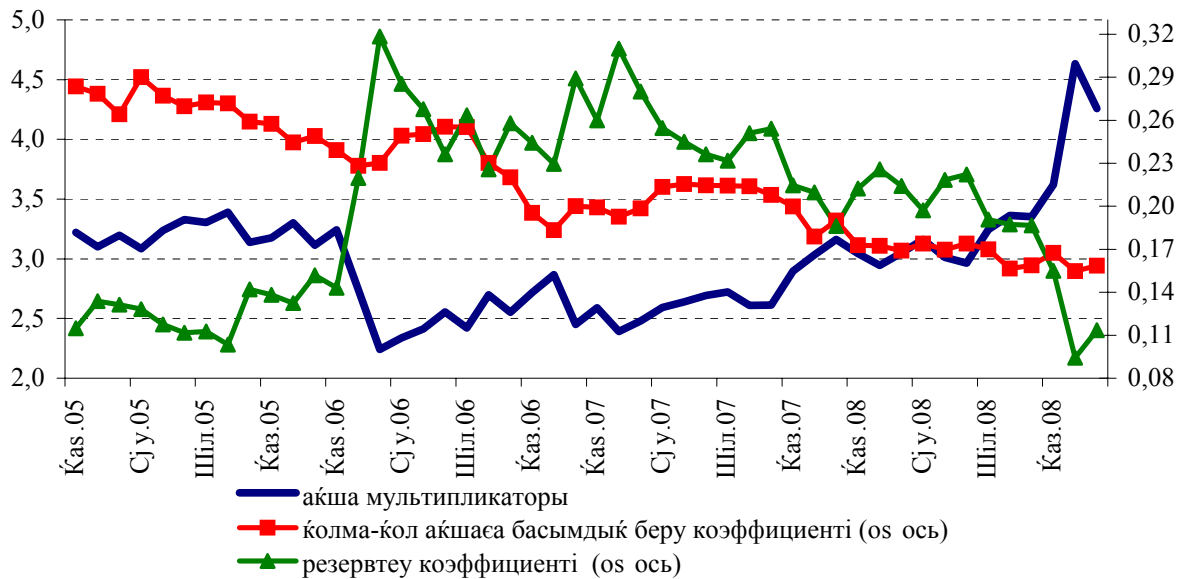
Ақша массасының негізгі құрамдас бөліктерінің динамикасын талдау резиденттердің банк жүйесіндегі депозиттерінің өсу қарқынының айналыстағы қолма-қол ақшаның өсу қарқынымен салыстырғанда басым болғаны белгіленгенін

қуәландырады. Нәтижесінде 2008 жылғы желтоқсанның қорытындысы бойынша ақша массасы құрылымындағы резиденттер депозиттерінің үлесі 2007 жылғы желтоқсандағы 84,0%-дан 86,3%-ға дейін ұлғайды.

Ақша мультипликаторы ақша базасының кеңеюімен салыстырғанда ақша массасының қарқынды өсуі нәтижесінде 2007 жылғы желтоқсандағы 3,16-дан 2008 жылғы желтоқсанда 4,26 дейін ұлғайды (23-график). Ақша мультипликаторының өсуіне резервтеу коэффициентінің төмендеуі себепші болды, бұған, өз кезегінде, ең төменгі резервтік талаптар нормативтерінің төмендеуі ықпал етті (қараңыз, 5.2. Ең төменгі резервтік талаптар).

23-график

Ақша мультипликаторының және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

– Айналыстағы қолма-қол ақша

2008 жылғы 4-тоқсанда айналыстағы қолма-қол ақша 6,3%-ға ұлғайды және желтоқсанның аяғында 857,8 млрд. теңге болды.

2008 жылғы желтоқсанда айналыстағы қолма-қол ақша 2007 жылғы желтоқсандағымен салыстырғанда 16,0%-ға ұлғайды. Бұл қолма-қол ақшаның өсуін қамтамасыз ететін факторлардың ықпалы (жалақының және зейнетақының өсуі), олардың азаюына себепші болатын факторлардың ықпалынан (айырбастау пункттерінің қолма-қол шетел валютасын сату көлемінің ұлғаюы, депозиттердегі қалдықтардың өсуі, тауарларды, жұмыстарды және қызмет көрсетулерді сатудан түсімдер және басқалар).

2008 жылғы 4-тоқсанда 2007 жылғы 4-тоқсандағымен салыстырғанда банктердің кассаларынан қолма-қол ақша беру 8,7%-ға 2837,6 млрд. теңгеге дейін өсті, ал банктердің кассаларына түсімдер 4,8%-ға 2711,1 млрд. теңгеге дейін өсті. Нәтижесінде банктердің кассаларынан нетто-беру 126,6 млрд. теңгені құрады.

– Резиденттердің депозиттері

2008 жылғы желтоқсанның аяғында резиденттердің депозиттері 5408,6 млрд. теңгеге жетті. 2008 жылғы 4-тоқсанда олар 6,5%-ға өсті. Занды тұлғалардың депозиттері 10,7%-ға өсті, жеке тұлғалардың 3,2%-ға қысқарды.

Резиденттердің депозиттік ұйымдардағы депозиттерінің жалпы көлемі 2008 жылы 39,0%-ға өсті. Бұл ретте жеке тұлғалардың депозиттерімен салыстырғанда заңды тұлғалардың депозиттерінің қарқындап өсуі байқалды (4-кесте).

Жеке тұлғалардың депозиттері құрылымында ұлттық валютаның шетелдік валютаға ауысуы болды. Бұл көп жағдайда халықтың 2008 жылғы 4-тоқсанда көтерілген құнсыздануға қатысты күтулерімен түсіндіріледі. Сондай-ақ банктердің қызметін қаржыландырудың маңызды көзі болып табылатын халықтың басқа депозиттері ағынының айтарлықтай бәсеңдеуі теріс көрініс болып отыр.

Экономикалық белсенділіктің бәсеңдеуі аясында заңды тұлғалардың депозиттері көтерілді. Экономиканы қолдау және дағдарыстың салдарларын барынша азайту бағдарламасы шеңберінде мемлекет бөлетін ақша депозиттердің көзі болып табылуда.

2008 жылғы желтоқсанда банктік емес заңды тұлғалардың теңгедегі мерзімдік депозиттері бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 5,7%-ды (2008 жылғы желтоқсанда – 6,1%), ал жеке тұлғалардың депозиттері бойынша – 11,3%-ды құрады (11,5%).

4-кесте

Резиденттер депозиттерінің өзгеру динамикасы (өткен жылғы тиісті кезеңге %)

	1 тоқ.08	2 тоқ.08	3 тоқ.08	4 тоқ.08
Резиденттердің депозиттері	25,4	19,7	37,0	39,0
<i>Халықтың депозиттері</i>	<i>26,7</i>	<i>7,2</i>	<i>9,3</i>	<i>2,8</i>
Аударылатын депозиттер	14,4	0,1	8,8	7,7
ұлттық валютада	19,9	3,4	13,1	10,1
шетел валютасында	-9,7	-17,5	-13,3	-5,5
Басқа депозиттер	28,3	8,2	9,3	2,2
ұлттық валютада	8,3	-11,2	7,0	-6,9
шетел валютасында	79,3	64,1	13,5	16,1
Банктік емес заңды тұлғалардың депозиттері	24,7	27,0	53,7	60,1
Аударылатын депозиттер	23,9	22,2	32,4	48,1
ұлттық валютада	18,6	9,9	30,2	42,9
шетел валютасында	50,1	122,2	41,1	72,0
Басқа депозиттер	25,2	29,9	68,2	66,0
ұлттық валютада	20,2	11,7	39,0	55,7
шетел валютасында	33,4	69,5	122,2	85,5

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.2. Қаржы нарығы

4.2.1. Экономикаға кредиттер

2008 жылғы 4-тоқсанда экономикаға кредиттер 2,3%-ға өсті және 7454,1 млрд. теңгеге жетті. Бұл ретте халыққа кредиттер 2,9%-ға азайды, заңды тұлғаларға – 4,8%-ға өсті.

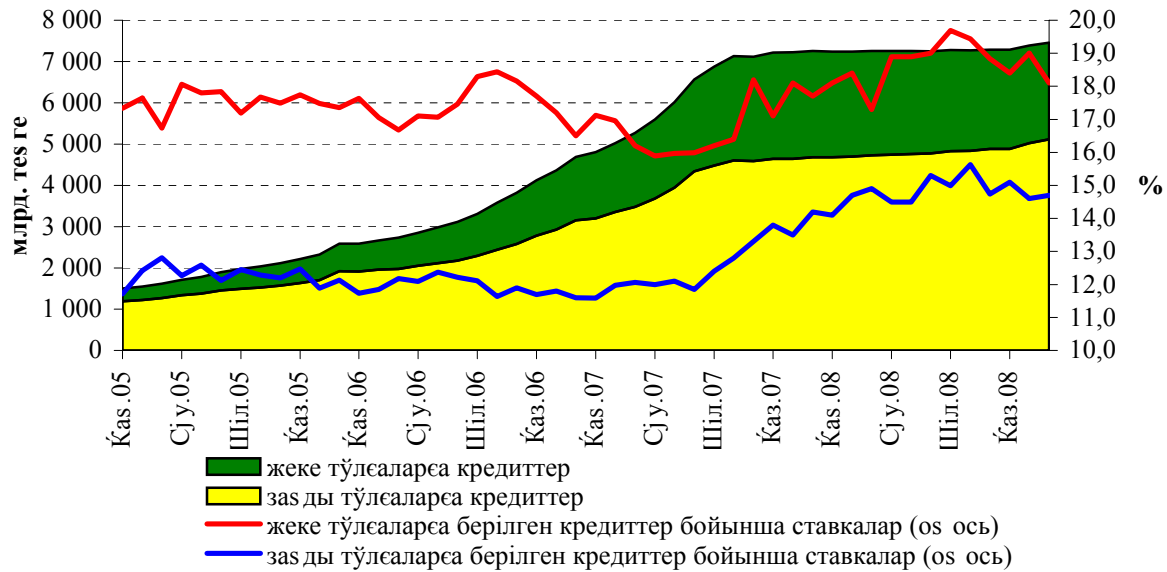
2008 жылғы желтоқсанда экономикаға кредиттер 2007 жылдың желтоқсанындағы жағдай бойынша олардың көлемінен 2,7%-ға, оның ішінде жеке тұлғаларға кредиттер – 9,3%-ға асып түсті, бұл ретте жеке тұлғаларға кредиттер 9,3%-ға азайды.

Заңды тұлғаларға кредиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 2008 жылғы желтоқсанда 2007 жылғы желтоқсандағымен салыстырғанда 14,2%-дан 14,7%-ға дейін көтерілді, бұл ретте ұлттық валютадағы қысқа мерзімді кредиттер бойынша ставкалар ғана азайды, бұл ретте кредиттердің басқа түрлері бойынша ставкалар өсті.

Жеке тұлғаларға кредиттер бойынша ставкалар 2008 жылы 17,7%-дан 18,1%-ға дейін көтерілді (24-график).

24-график

Экономикаға кредиттер және олар бойынша сыйақы ставкаларының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылы кредиттер құрылымында негізгі өсу айналым құрал-жабдықтарын сатып алуға, жаңа құрылысқа және қайта жаңартуға, сондай-ақ басқа да мақсаттарға, негізінен, бұрын берілген кредиттерді қайта қаржыландыруға берілген кредиттер есебінен қамтамасыз етілді. Тұтыну мақсаттарына, сондай-ақ азаматтарға тұрғын үй салу мен сатып алуға берілген кредиттер айтарлықтай азайды.

– Заңды тұлғаларға кредиттер

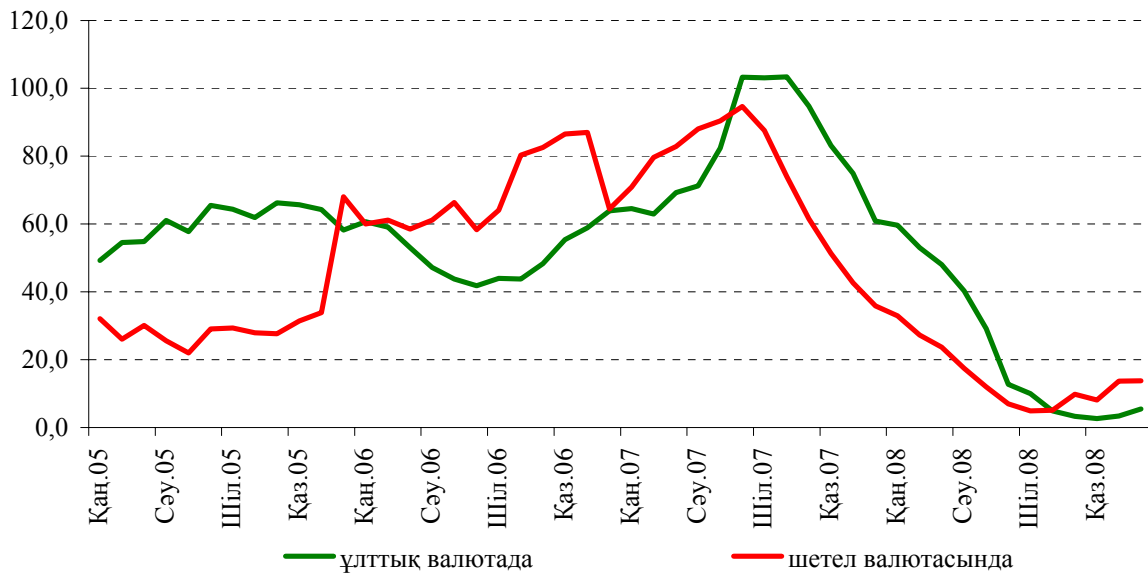
Заңды тұлғаларға кредиттер 2008 жылғы желтоқсанда 2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 9,3%-ға өсті.

2008 жылғы 4-тоқсанда шетел валютасындағы кредиттердің жылдық өсуі ұлттық валютадағы кредиттердің өсуінен асып түсті (25-график).

2008 жылғы желтоқсанның аяғында заңды тұлғаларға кредиттер көлеміндегі орта- және ұзақ мерзімді кредиттердің үлесі 71,9% болды (2007 жылғы желтоқсанда – 71,1%).

25-график

**Занды тұлғаларға берілген кредиттер динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %)**

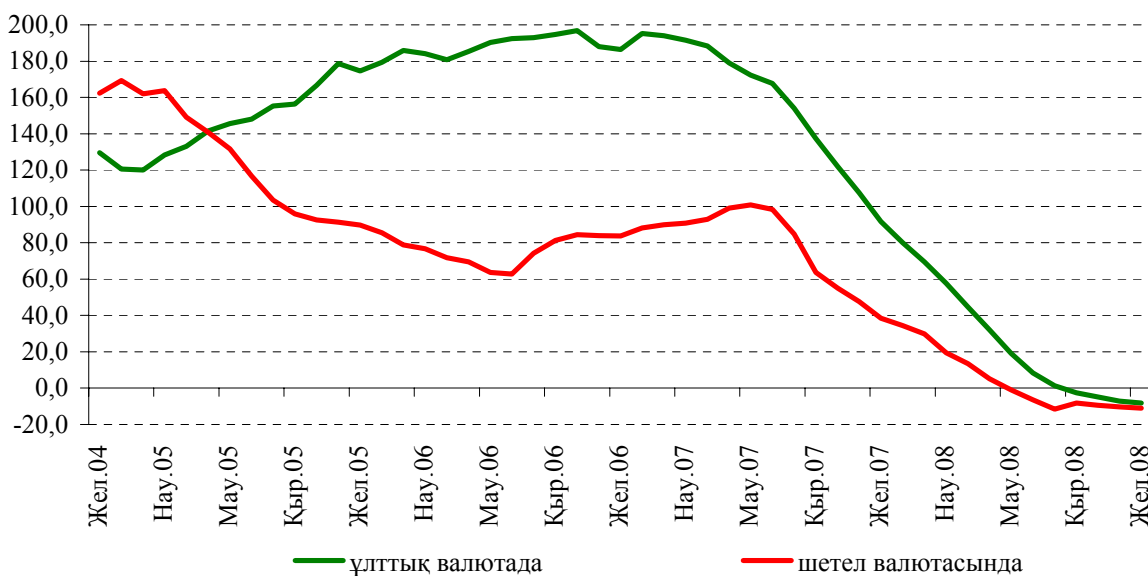
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

– Халыққа кредиттер

Жылдық төмендеуі 9,3% болған халыққа кредиттер динамикасында, төмендеудің неғұрлым жоғары қарқынын шетел валютасындағы кредиттер көрсетті. 2008 жылғы желтоқсанда 2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда халыққа ұлттық валютада берілген кредиттер 8,2%-ға азайды, бұл ретте шетел валютасындағы кредиттер 11,1%-ға азайды (26-график).

26-график

**Халыққа берілген кредиттер динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге, %-бен)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

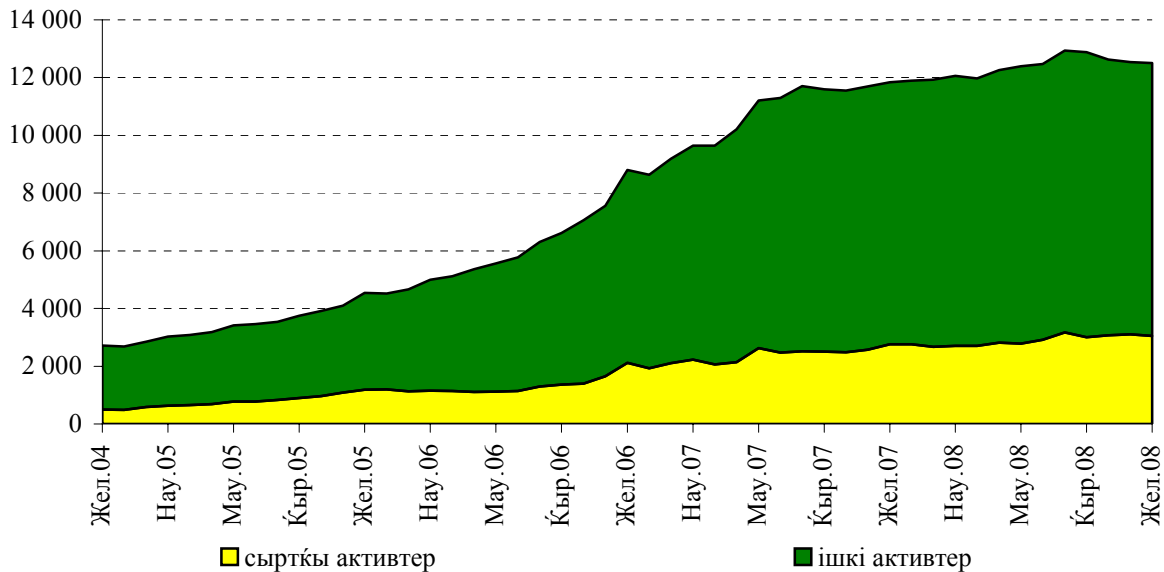
4.2.2. Банктердің активтері және міндеттемелері

– Активтер

2008 жылғы 4-тоқсанда банктер активтерінің монетарлық шолуға сәйкес есептелген мөлшері, 2,9%-ға 12,5 трлн. теңгеге дейін азайды. Банктердің активтері жылдық көрсетуде (2008 жылғы желтоқсанда 2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда) 5,7%-ға өсті (27-график).

27-график

Банктер активтерінің динамикасы, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

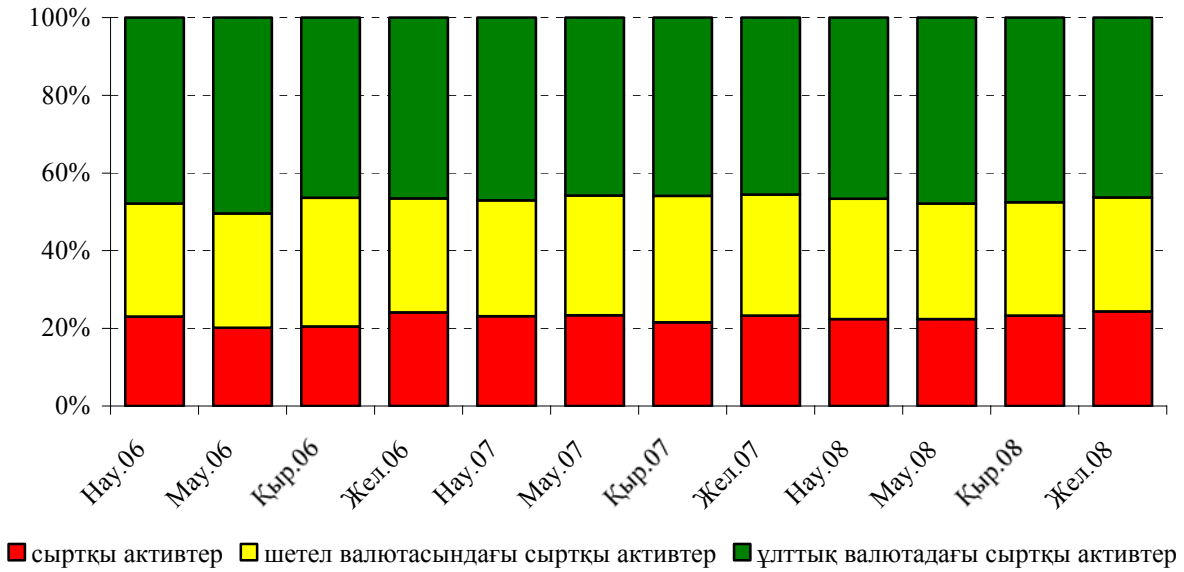
2008 жылғы желтоқсанның аяғында банктердің сыртқы активтері активтердің жалпы көлемінің 24,4% иеленді немесе 25,2 млрд. АҚШ долл. құрады. 2008 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда олар 1,3%-ға, 2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 10,3%-ға ұлғайды.

Банктердің сыртқы активтері көлемінің өсуіне 2008 жылы резидент еместерге кредит беру, депозиттерді орналастыру, сондай-ақ акцияларды сатып алу және капиталға қатысудың басқа да нысандары себепші болды. Бұл ретте 2008 жылғы 4-тоқсанда банктердің резидент еместерде орналастырылған аударылатын депозиттерінің көлемі айтарлықтай өсті. Ең төменгі резервтік талаптар нормативтерінің төмендеуі (қараңыз, 5.2. Ең төменгі резервтік талаптар) банктерге Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттардағы өтімділікті босатуға және шетелдік банктерге аударуға мүмкіндік берді.

2008 жылғы желтоқсанда ішкі активтердің үлесіне 2008 жылғы желтоқсанда 75,6% немесе 9,5 трлн. теңге тиесілі болды, оның ішінде ұлттық валютадағы ішкі активтер 46,3% немесе 5,8 трлн. теңгені, шетел валютасымен – 29,3% немесе 3,7 трлн. теңгені құрады (28-график). 2008 жылы ішкі активтер ұлттық валютадағы активтердің өсуі есебінен 4,2%-ға ұлғайды, бұл ретте шетел валютасындағы активтер қысқарды.

28-график

Банктер активтерінің құрылымы, %

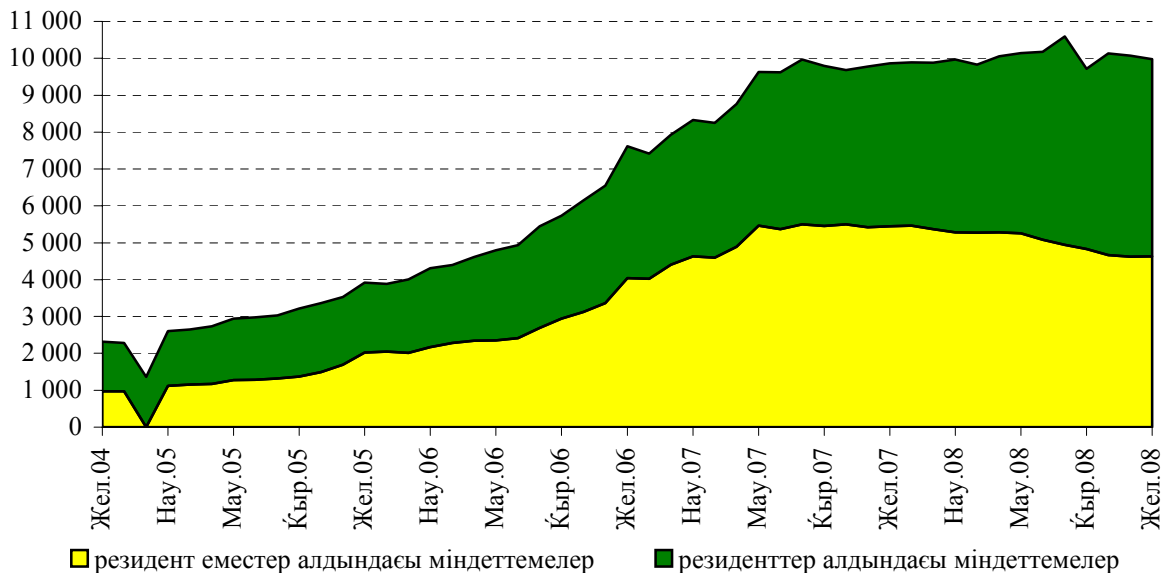
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

– Міндеттемелер

2008 жылғы 4-тоқсанда банктердің монетарлық шолуға сәйкес есептелген міндеттемелерінің жалпы сомасы 5,0%-ға азайды және желтоқсанның аяғында 9,9 трлн. теңгені құрады. Банктердің міндеттемелері жылдық көрсетуде (2008 жылғы желтоқсанда 2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда) 1,1%-ға өсті (29-график).

29-график

Банктер міндеттемелерінің динамикасы, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банктердің резидент емес алдындағы міндеттемелері 2008 жылғы желтоқсанда 2008 жылғы қыркүйектегімен салыстырғанда 4,1%-ға, 4,6 трлн. теңгеге дейін, ал 2007 жылғы желтоқсандағымен салыстырғанда 15,0%-ға қысқарды. 2008

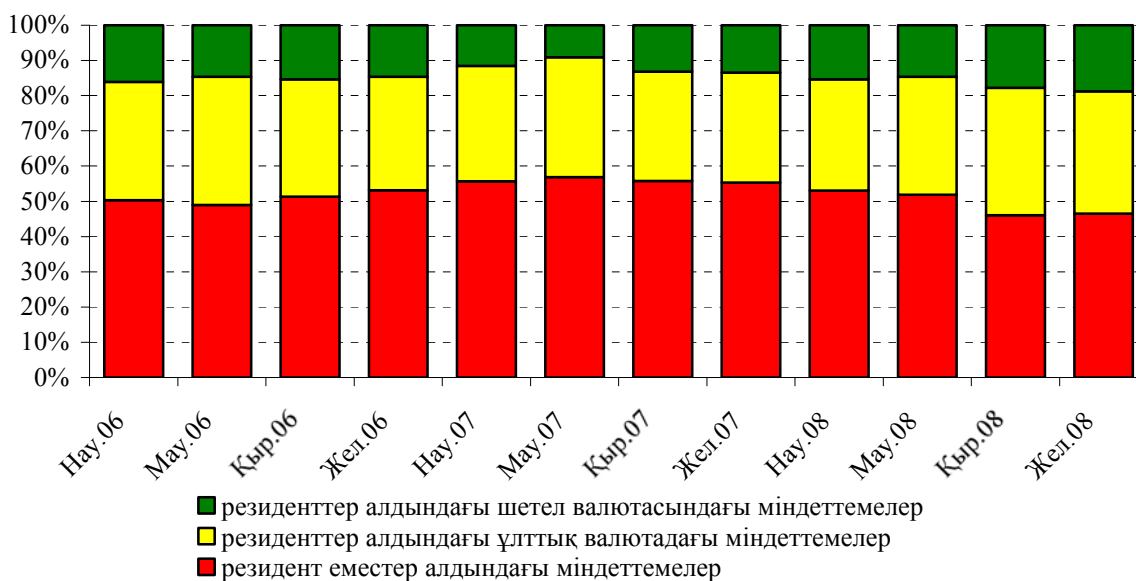
жылғы желтоқсанның аяғында олар банктердің міндеттемелері көлемінің 46,5% иеленді.

2008 жылы банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелерінің төмендеуі бұрын тартылған кредиттер бойынша өтеумен байланысты.

2008 жыл үшін банктердің резиденттер алдындағы міндеттемелері ұлттық және сол сияқты шетелдік валютадағы міндеттемелер есебінен 21,1%-ға (оның ішінде 4-тоқсанда 5,8%-ға азайды) 5,3 трлн. теңгеге дейін өсті (30-график).

30-график

Банктер міндеттемелерінің құрылымы, %

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.2.3. Қаржы нарығындағы ставкалар

2008 жылғы 4-тоқсанда банкаралық нарықта ставкалар деңгейінің көтерілгені байқалды.

KazPrime индикаторы орта есеппен 2008 жылғы 3-тоқсандағы 6,86%-дан 2008 жылғы 4-тоқсанда 9,05% дейін өсті. Бұл ретте 2008 жылғы қыркүйектің аяғында бұл индикатор 6,97%-ды, ал 2008 жылғы желтоқсанның аяғында 12,00%-ға дейін өсті (31-график).

2008 жылғы қазанда осы индикатордың күрт көтерілуіне әдіснаманың жетілдірілуі және оны есептеу тәртібінің нақтылануы себепші болды. Тұтастай алғанда 2008 жылғы 4-тоқсанда KazPrime индикаторының динамикасы қазақстандық ақша нарығындағы ахуалға ықпал ететін жинақталған және күтілетін тәуекелдерді көрсетеді: өтімділіктің төменгі деңгейі, нарыққа қатысушылар арасындағы сенімсіздік және, тиісінше, біріне-бірі лимиттерді азайту (жабуға дейін). Ұлттық Банк теңгедегі өтімділікті ұсынатын іс жүзіндегі жалғыз ойыншы болып табылады. Сонымен қатар, көрші елдердің, сауда - әріптес елдердің, шикізат экспорттаушы елдердің ұлттық валюталарының құнсыздануы жағдайында тек қана қаржы нарығына қатысушылардың ғана емес, бүкіл экономиканың да құнсыздануға қатысты күтулері өсуде.

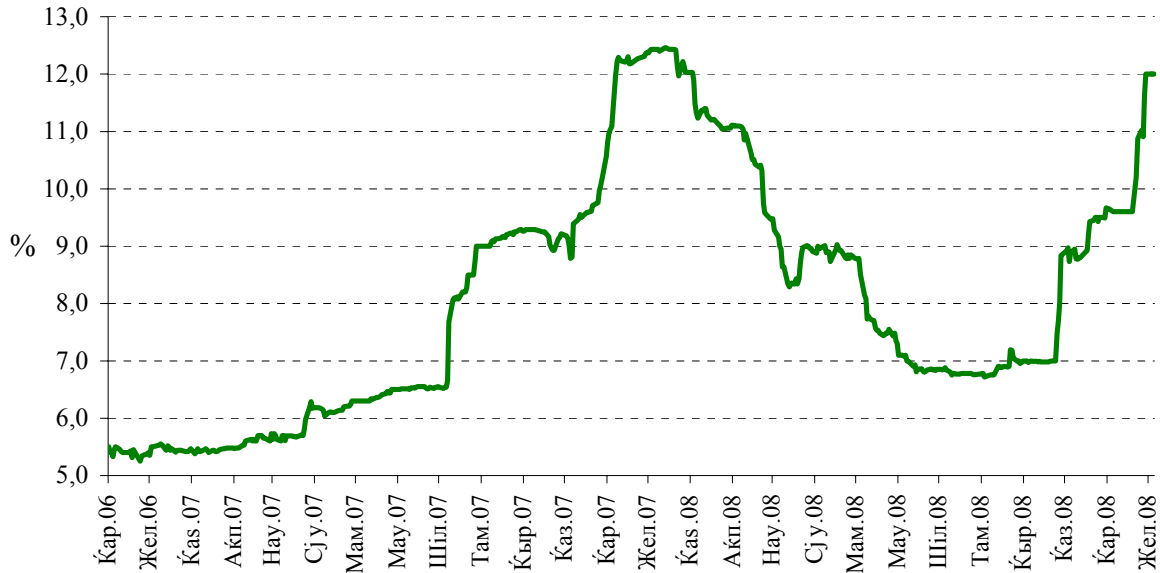
Сондай-ақ РЕПО операциялары бойынша ставкалар да өсуде.

2008 жылғы 4-тоқсанда автоматты РЕПО секторында 1 күндік операциялар бойынша орташа алынған ставка көтерілді және 5,03% құрады (2008 жылғы 3-тоқсанда

– 3,05%). Бұл ретте оның ең жоғары деңгейі 11,40%-ды, ал ең төменгі деңгейі 1,81%-ды құрады.

31-график

KazPrime индикаторының динамикасы

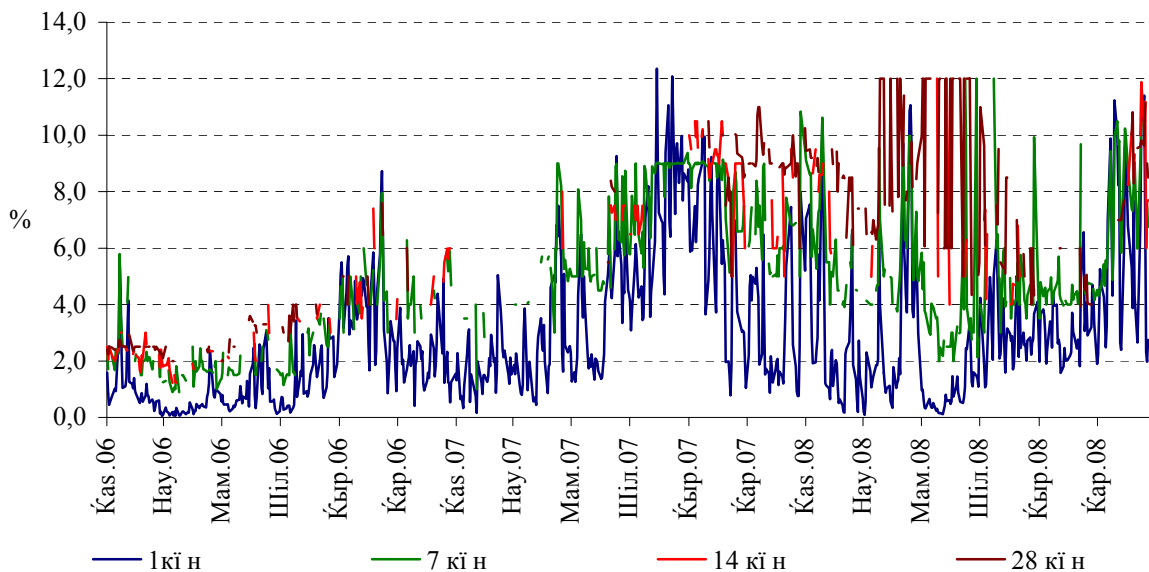

Дерек көзі: Қазақстан Қор Биржасы

2008 жылғы 4-тоқсанда 7 күндік РЕПО операциялары бойынша ставкалардың ауытқуы 4,00% - 10,52% ауқымында өтті (операцияны жүргізу күні орташа алынған), 14 күндік РЕПО операциялары бойынша – 4,25% - 11,88% аралығында, 28 күндік РЕПО операциялары бойынша – 3,95% - 11,14% аралығында (32-график).

32-график

РЕПО операциялары бойынша ставкалар динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Қор Биржасы

Ақша нарығында ставкалардың құбылмалылығы жоғары күйінде қалуда, бұл нарық сыйымдылығының аздығына, болмашы ғана тереңдігіне, кепіл құралдарының жеткіліксіздігіне байланысты. Сонымен қатар нарықтық ставкалар Ұлттық Банктің ставкалар дәлізінен барынша жиі тысқары шығып қалады, бұл ақша нарығында ол жайында ставкаларды тиісті тұрақтандыру құралы ретінде айтуға мүмкіндік бермейді.

2008 жылғы 4-тоқсанда автоматты РЕПО секторында мәмілелер көлемі өткен тоқсанмен салыстырғанда 8,5%-ға және 2007 жылғы 4-тоқсанмен салыстырғанда 35,2%-ға ұлғайды. Бұл ретте 2008 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда 1 күндік РЕПО операциялары бойынша, ал 2007 жылғы 4-тоқсанмен салыстырғанда – 14 күндік бойынша және 28 күндік операциялар бойынша көлемдер қысқарды.

Мерзімі 7 күндік РЕПО операциялары көлемінің айтарлықтай өсуін атап айтқан жөн (2008 жылғы 3-тоқсанмен және 2007 жылғы 4-тоқсанмен салыстырғанда, тиісінше 3,3 және 2,0 есе) 2008 жылғы 3-тоқсандағы 5,3%-дан 2008 жылғы 4-тоқсанда 16,1%-ға дейін. Негізгі себеп Ұлттық Банк ұсынатын өтімділіктің көлемін ұлғайту болып табылады (Ұлттық Банк тек қана 7 күндік РЕПО операцияларын жүргізеді).

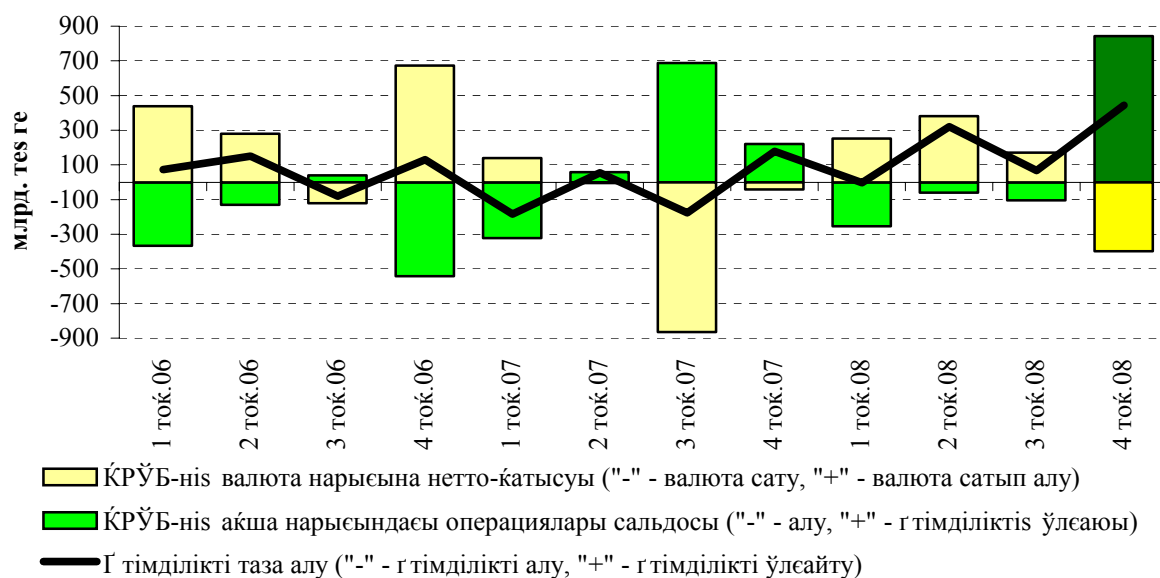
5. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары

2008 жылғы 4-тоқсанда Ұлттық Банк банктерде қысқа мерзімді өтімділік жеткіліксіз болған жағдайда қайта қаржыландыру операцияларының, атап айтқанда, кері РЕПО және СВОП операцияларының көлемдерін ұлғайтты.

2008 жылғы 4-тоқсанда Ұлттық Банктің қаржы нарығындағы операцияларының қорытындысы өтімділік ұсыну болды (33-график).

33-график

Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының сальдосы

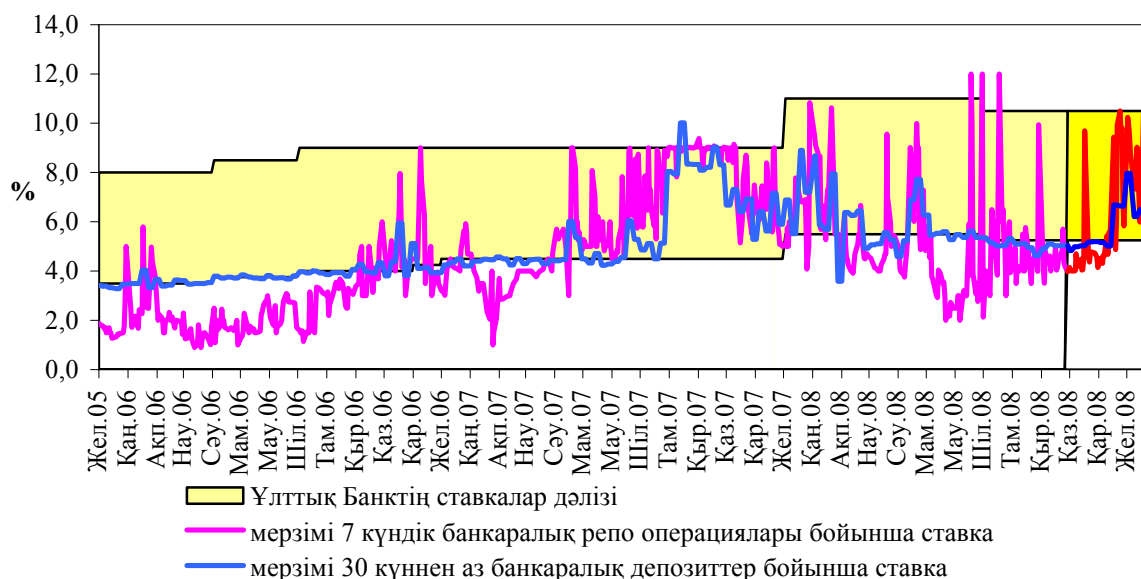
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы 4-тоқсанда Ұлттық Банктің пайыздық ставкалары өзгеріссіз қалды: ресми қайта қаржыландыру ставкаларының деңгейі 10,5% құрады, банктерден тартылатын депозиттер бойынша ставкалар – 5,25%. Бұл ретте мерзімдері бойынша салыстырылатын операциялар кірістіліктерінің біршама көтерілгені байқалды. Тоқсан ішінде орташа алғанда ставкалар деңгейі Ұлттық Банктің ставкалар дәлізінің ортасында болды. 2008 жылғы 4-тоқсанда мерзімі 30 күндік банкаралық ставкалар бойынша орташа алынған ставка 5,80% деңгейінде қалыптасты. Мерзімі 7 күндік банкаралық РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставка 8,06% болды (34-график).

2008 жылғы 4-тоқсанда банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтар азайды. Өткен кезеңде ұлттық валютадағы шоттардағы қалдықтар салыстырмалы түрде тұрақты болған кезде шетел валютасындағы шоттардағы қалдықтар айтарлықтай төмендеді (35-график). Қалдықтардың азаюы ең төменгі резервтік талаптар нормативтерінің азаюымен және тиісінше, айтарлықтай резервтік активтер қалыптастыру қажеттігінің азаюына байланысты болды (қараңыз, 5.2. Ең төменгі резервтік талаптар). Банктер босатылған ақшаны шетелдік банктердегі корреспонденттік шоттарға аударды (қараңыз. 4.2. Банктердің активтері мен міндеттемелері).

34-график

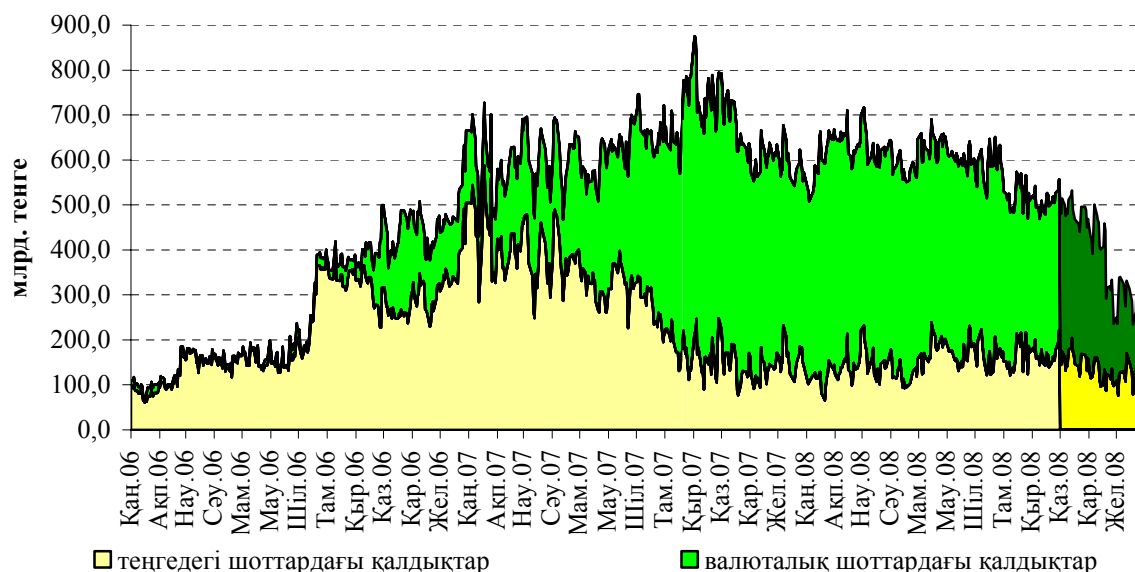
Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің шекаралары

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

35-график

Банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтары

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

5.1. Ішкі валюта нарығындағы үстемдіктер

Ішкі валюта нарығындағы ахуал шетел валютасына сұраныстың оған ұсыныстан асып кету жағдайында қалыптасты. Сұраныстың ұсыныстан асып кету себептерінің бірі мұнайдың әлемдік бағасының құлдырауы салдарынан мұнай компанияларының экспорттық түсімдерінің төмендеуі болды. Сонымен қатар, бұл банктердің тарапынан шетел валютасына сұраныстың артуына негізделді. Халықаралық капитал нарықтарында банк секторының заем ресурстарына шектеулі кіру жағдайында, 2008

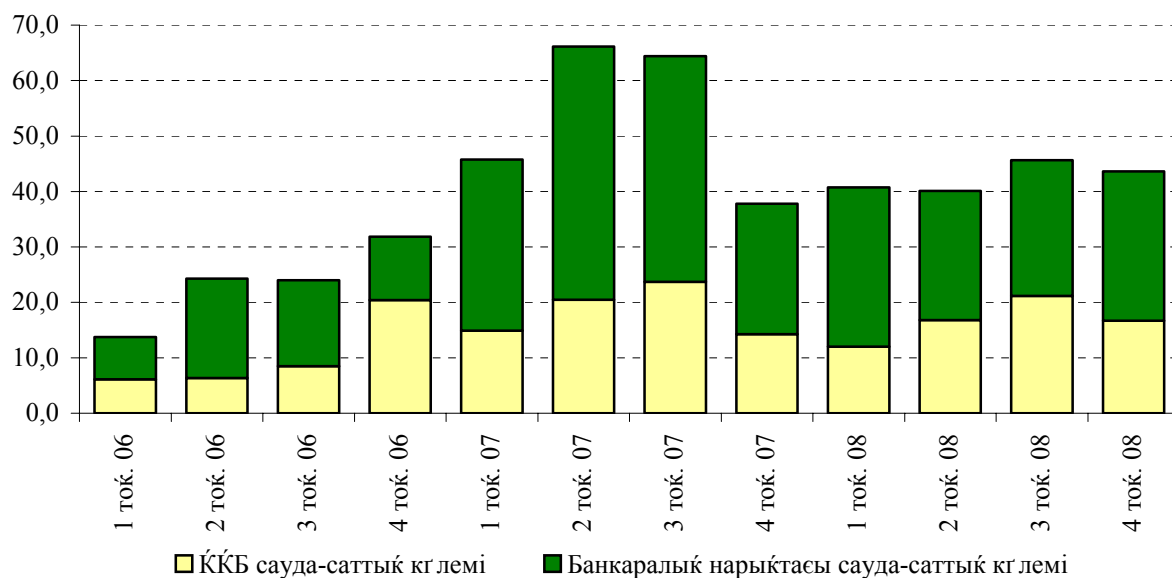
жылғы 4-тоқсанда, өткен тоқсандағы сияқты банктердің сыртқы қарыз алуы бойынша ресурстардың нетто-әкетілуі байқалды. Мәселен, 2008 жылғы 4-тоқсанда монетарлық шолудың деректері бойынша банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелері 1,9 млрд. АҚШ долл. төмендеді (2008 жылғы 3-тоқсанда – 3,2 млрд. АҚШ долл.).

2008 жылғы 4-тоқсанда Қазақстан Қор биржасындағы валюта сегментіндегі және банкаралық валюта нарығындағы сауда-саттықтардың жалпы көлемі 2008 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда азайып (4,6%-ға), 43,6 млрд. АҚШ долл. құрады.

Қазақстан Қор биржасындағы долларлық позициядағы биржалық сауда-саттықтар көлемі 2008 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда 21,4%-ға төмендеді және 16,7 млрд. АҚШ долл. құрады (Қазақстан Қор биржасындағы сауда-саттықтардың нетто-көлемі брутто-көлемнің 72%-ын құрады). Биржадан тыс валюта нарығындағы операциялардың көлемі 2008 жылғы 4-тоқсанда өткен тоқсандағымен салыстырғанда 9,9%-ға ұлғайды және 26,9 млрд. АҚШ долл. құрады (36-график).

36-график

Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі, млрд. АҚШ долл.

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы 4-тоқсанның қорытындысы бойынша Ұлттық Банктің Қазақстан Қор биржасына нетто-қатысу коэффициенті теріс болды және (-)20,4% құрады (2008 жылғы 1-3-тоқсандарда – тиісінше 21,3%, 28,6% және 0,4%). Осылайша, 2008 жылғы 4-тоқсанда Ұлттық Банк ішкі валюта нарығында шетел валютасын сатушы ретінде басым болды.

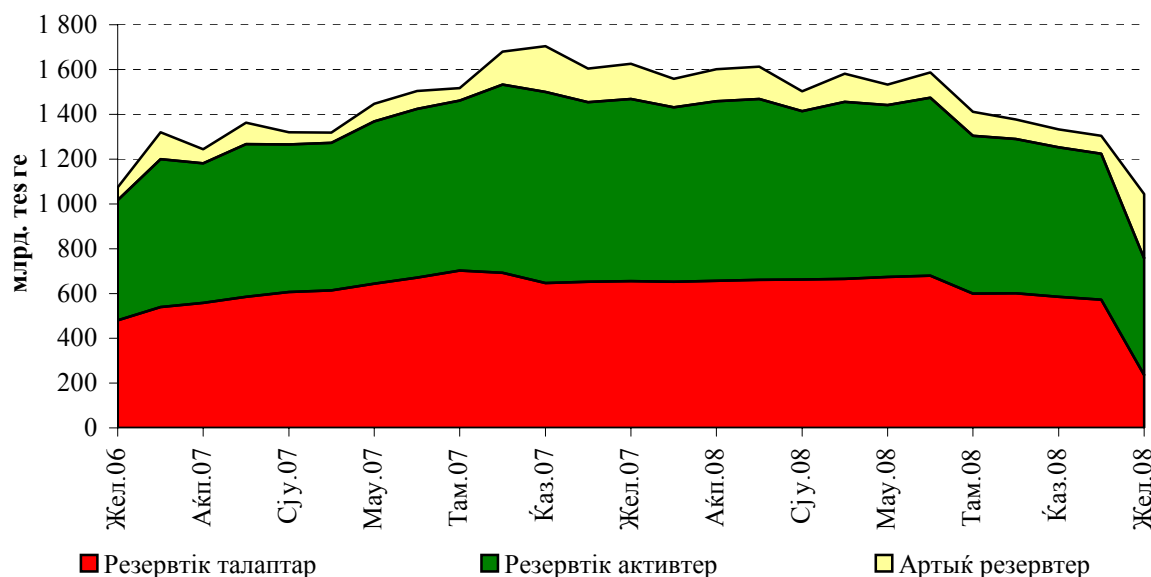
5.2. Ең төменгі резервтік талаптар

2008 жылғы қазан-желтоқсанда орташа алғандағы резервтік активтер резервтеудің қажетті көлемінен 54% асып түсті (2008 жылғы 3-тоқсанда – 15%-ға) (37-график).

Банктердің қысқа мерзімді өтімділігін реттеу мақсатында 2008 жылғы 18 қарашадан бастап банктің ішкі міндеттемелері бойынша нормативтер 5%-дан 2%-ға дейін, өзге міндеттемелер бойынша – 7%-дан 3%-ға дейін төмендеді. Жаңа нормативтерді белгілеу банктерге 350 млрд. теңгеге жуық қосымша өтімділікті босатуға мүмкіндік берді.

37-график

Ең төменгі резервтік талаптар нормативінің орындалуы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

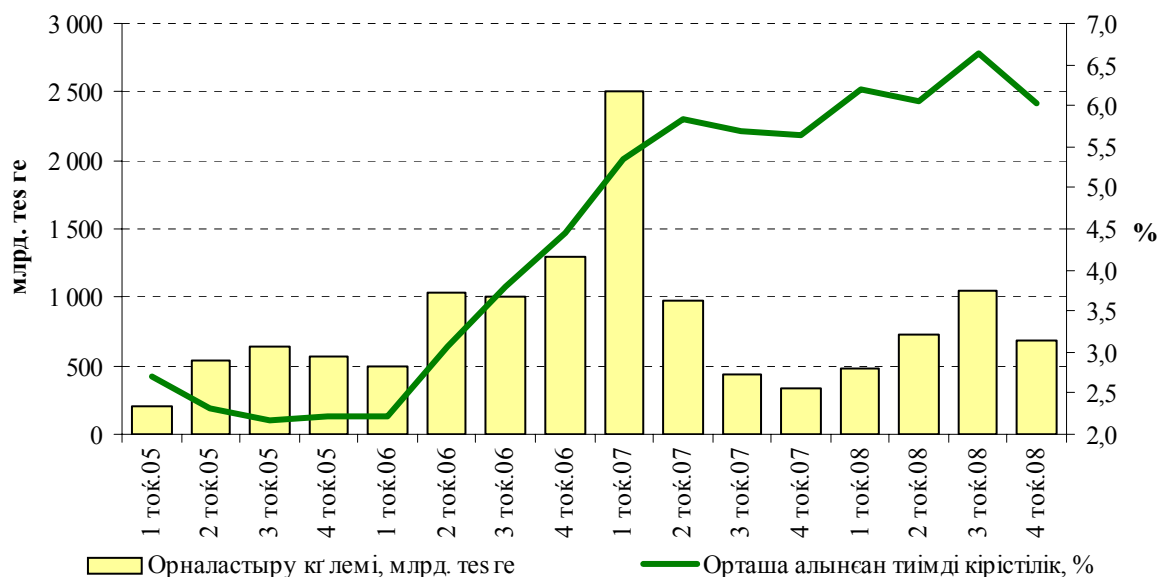
5.3. Ашық нарықтағы операциялар

2008 жылғы 4-тоқсанда банктердің тарапынан Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталарына сұраныстың артқаны байқалды, бұл банктердің қысқа мерзімді өтімділігінің кем шығу проблемасының күшеюіне байланысты. Мәселен, 2008 жылғы қазан-желтоқсанда шығарылған қысқа мерзімді ноталардың көлемі 35,2%-ға төмендеді және 682,3 млрд. теңгені құрады. Ноталар 28, 91 және 182 күн айналу мерзімдерімен шығарылды, ноталарды мерзімінен бұрын өтеу жүзеге асырылған жоқ. Орналастырылатын ноталар бойынша орташа алынған кірістілік 2008 жылғы 3-тоқсандағы 6,64%-дан 2008 жылғы 4-тоқсанда 6,04%-ға дейін төмендеді (38-график).

2008 жылғы желтоқсанның аяғында айналыстағы қысқа мерзімді ноталардың көлемі 312,3 млрд. теңгені құрады, бұл 2007 жылғы желтоқсанның аяғындағы көлемнен 36,4%-ға артық (39-график).

38-график

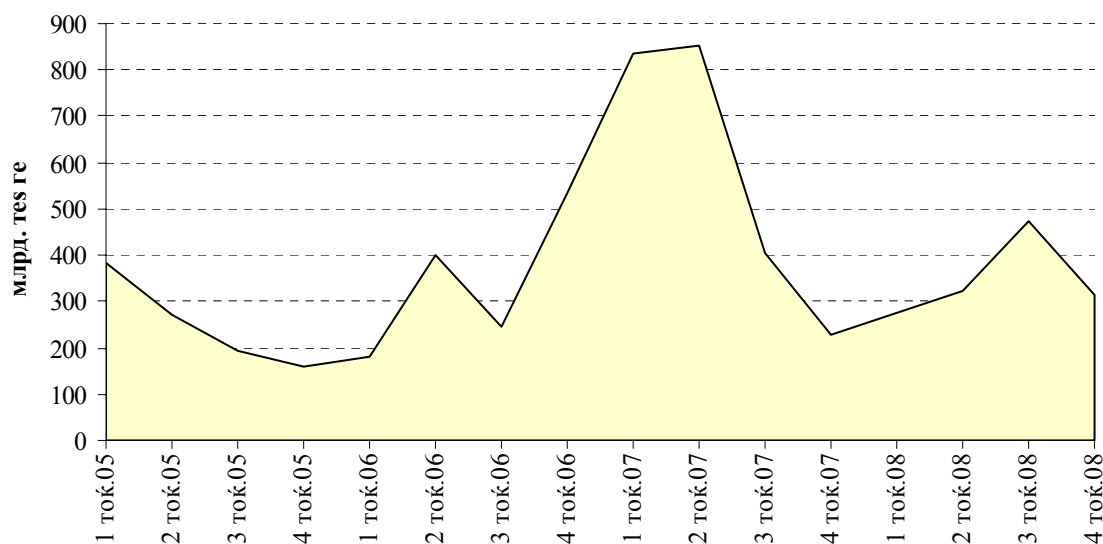
Қысқа мерзімді ноталарды орналастыру көлемі және олар бойынша кірістілік (кезең ішінде)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

39-график

Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар (кезең аяғында)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

5.4. Тұрақты механизмдер

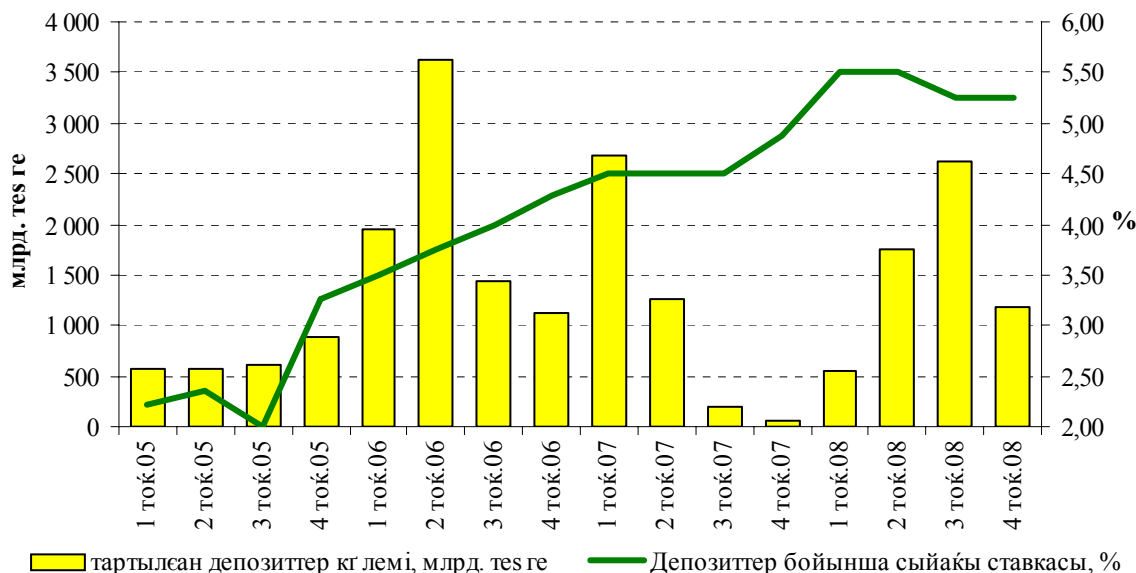
2008 жылғы 4-тоқсанда банктердің Ұлттық Банктегі депозиттерінің көлемі өткен тоқсандағымен салыстырғанда төмендеді, алайда 2007 жылғы тиісті кезеңдегі көрсеткішпен салыстырғанда өсті. Ең жоғары тарту көрсеткіші қазанға тиесілі болды. Тұтастай алғанда, 2008 жылғы қазан-желтоқсанда 1177,4 млрд. теңге сомасына

депозиттер тартылды, бұл 2008 жылғы 3-тоқсандағы көлемнен 2,2 есе аз және 2007 жылғы 4-тоқсанмен салыстырғанда 18,5 есе көп. Депозиттерді тарту мерзімі 5,25% ставкасы бойынша 7 күнді құрады (40-график).

40-график

Ұлттық Банк тартқан депозиттер бойынша сыйақы көлемі және ставкалары (кезең ішінде)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банктерден депозиттер тарту көлемінің азаюы 2008 жылғы 4-тоқсанда Ұлттық Банктің олар бойынша өтелмеген міндеттемелері көлемінің өткен тоқсандағымен салыстырғанда 6,3 есе 33,0 млрд. теңгеге дейін төмендеуімен қоса жүрді (41-график).

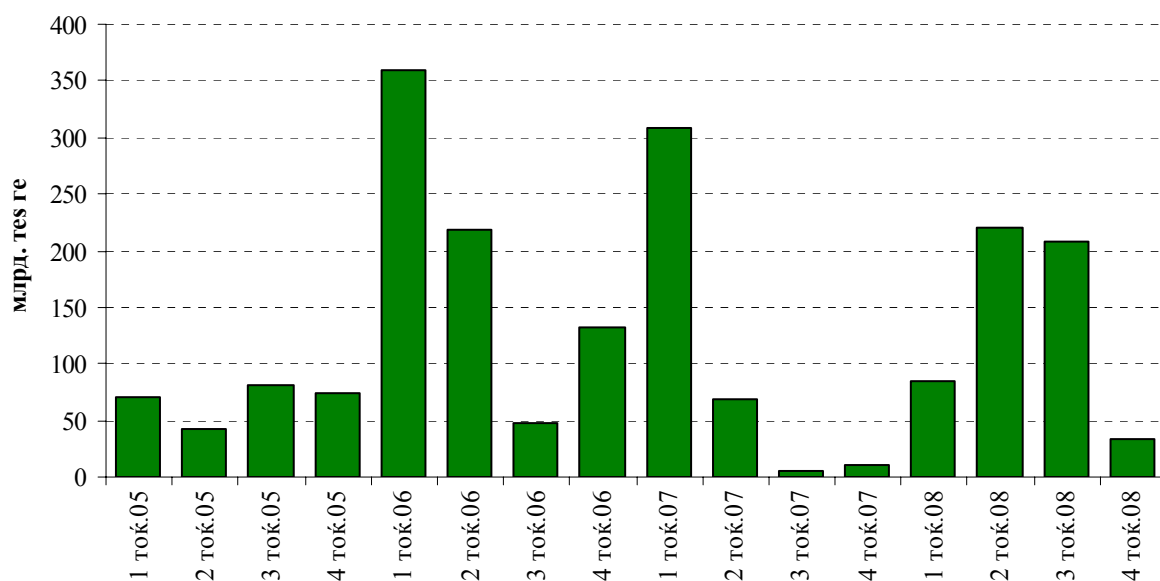
2008 жылғы 4-тоқсанда банк секторындағы қысқа мерзімді өтімділікке қатысты ахуалдың нашарлағаны байқалды. Ұлттық Банктің айықтырылған операциялары көлемдерінің төмендеуімен қатар бұл Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операцияларына банктер тарапынан сұраныстың өсуімен қатар жүрді.

Ұлттық Банк 2008 жылғы 4-тоқсанда кері РЕПО және СВОП операциялары арқылы банктерге қайта қаржыландыру заемдарын берді. Кері РЕПО операцияларының жалпы көлемі 682,7 млрд. теңгені, СВОП операцияларыныкі – 1675,1 млрд. теңгені құрады (42-график).

Сонымен қатар 2008 жылғы қарашада Ұлттық Банк қысқа мерзімді өтімділікті қолдау мақсатында банктерде 15,0 млрд. теңге сомасына депозит орналастырды.

41-график

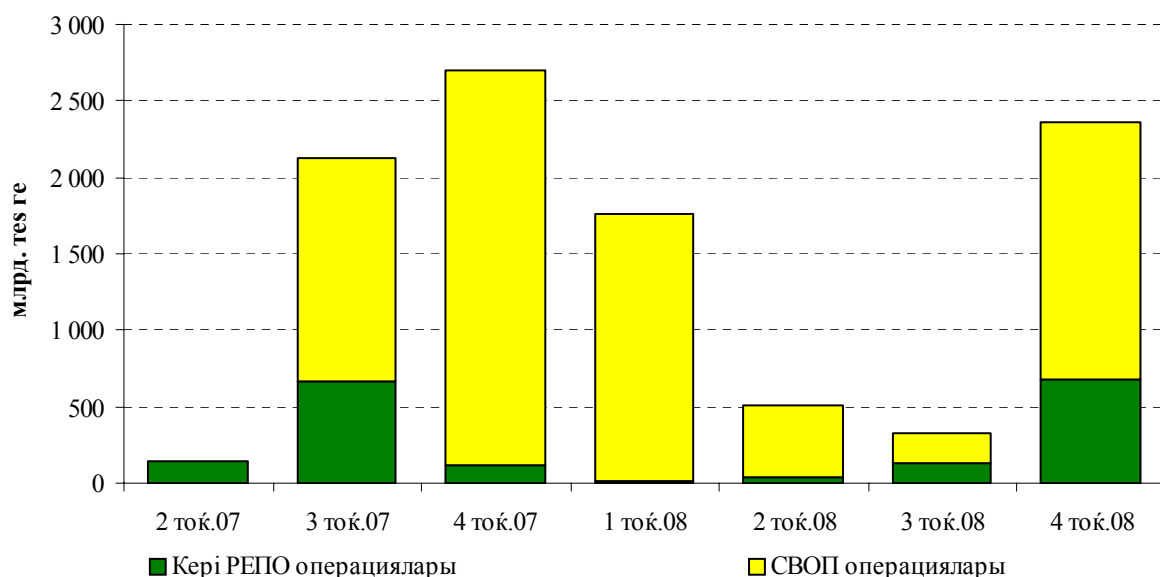
Ұлттық Банктің банктерден тартқан депозиттер бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі (кезең аяғында)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

42-график

Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операцияларының көлемі (кезең ішінде)

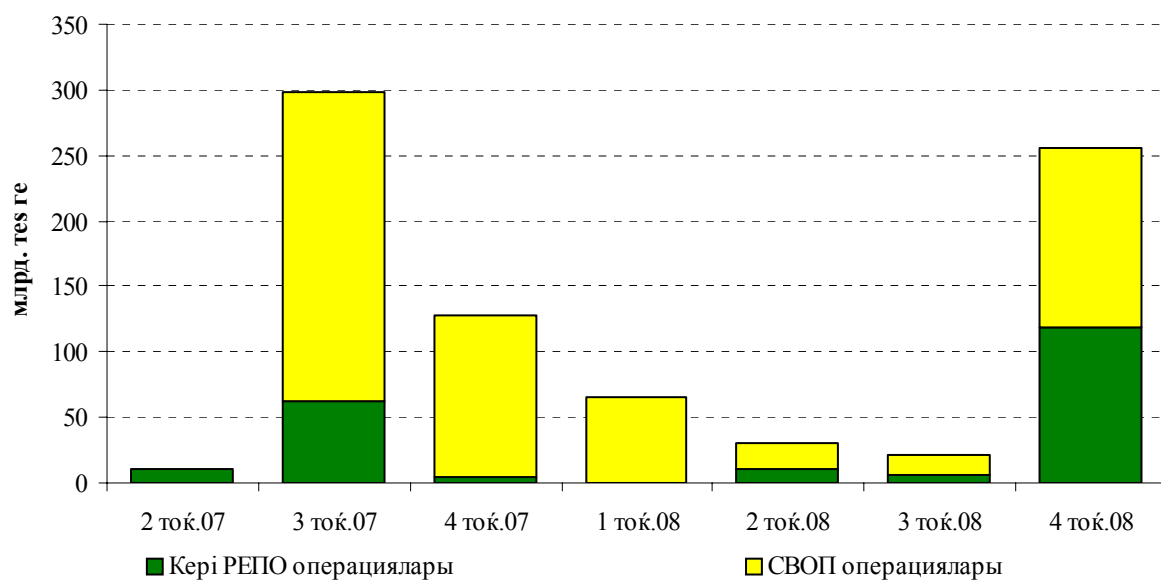

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы желтоқсанның аяғында кері РЕПО операциялары бойынша өтелмеген берешек көлемі 118,5 млрд. теңгені, СВОП операциялары бойынша 137,4 млрд. теңгені құрады (43-график).

43-график

Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операциялары бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі (кезең аяғында)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

6. Инфляция болжамы

6.1. 2008 жылғы 4-тоқсанға және тұтастай алғанда 2008 жылға инфляция болжамын бағалау

2008 жылғы 4-тоқсанда инфляцияның нақты қалыптасқан деңгейі (1,2%) осы кезеңге арналған болжамнан айтарлықтай төмен болды (2,9-3,1%), ол «Инфляцияға шолудың» алдыңғы басылымында жарияланды.

Бұл ретте 2008 жылғы 4-тоқсанда осы кезең, әдетте, маусымдық фактордан туындаған инфляциялық қысымның күшеюімен сипатталған кезде, инфляцияның бүкіл жыл ішіндегі ең төменгі деңгейі байқалды.

2008 жылғы қазан-желтоқсанда инфляцияның қалыптасуы ақылы қызмет көрсету мен азық-түлік тауарларының қымбаттауы аясында жүрді. Бұл ретте азық-түлікке жатпайтын тауарлар бағасы төмендеді.

Бағаның неғұрлым өсуі жұмыртқа, сүт өнімдері, жеміс-көкөніс өнімдері, ТҚК қызметі, мәдениет және білім беру мекемелерінің қызметі, медициналық қызмет сияқты тауарлар мен қызмет көрсетулерге тиесілі болды.

Май және тоң май, жанар-жағар май материалдары, көлік қызметі арзандады, бұған азық-түліктің жекелеген түрлеріне және шикізат тауарларына әлемдік бағаның төмендеуі себепші болды (қараңыз. 3.1.3-бөлім. Сыртқы сектор).

Жеміс-көкөніс, сүт өнімдері және жұмыртқа бағасының өсуіне, ең алдымен, маусымдылық факторы себепші болды. Бұл ретте 2008 жылы осы өнімдердің қымбаттауы өткен жылдармен салыстырғанда неғұрлым төмен болды. Мәселен, 2003-2007 жылдары 4-тоқсанда жеміс және көкөніс бағасының орташа өсуі 10,3%, жұмыртқаның – 27,1%, сүт өнімдерінің – 13,4%, ал 2008 жылы – тиісінше 4,4%, 11,7% және 7,1%-ды құрады.

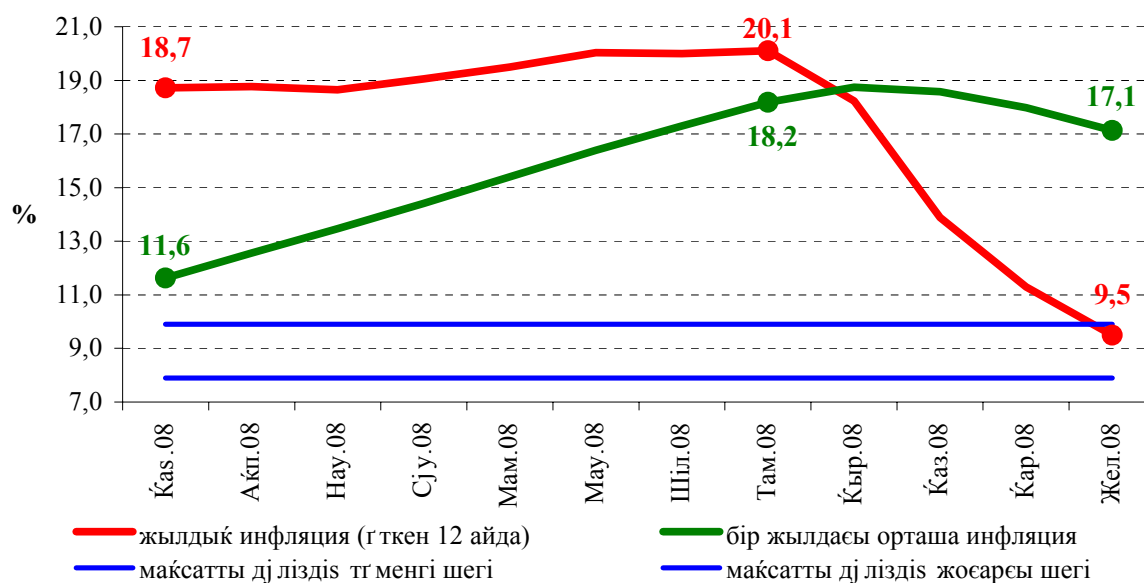
Жылдық көрсеткіште инфляцияның нақты деңгейі 2008 жылғы желтоқсанның аяғында 9,5% деңгейінде қалыптасты, бұл Ұлттық Банктің ақша-кредит саясатының 2008-2009 жылдарға арналған негізгі бағыттары шеңберінде белгіленген Ұлттық Банктің болжамдарына толықтай сәйкес келді (7,9-9,9%).

2008 жылы инфляциялық үдерістер әр түрлі бағытта сипатталды. Тұтыну нарығындағы ахуал қаңтар – тамызда инфляциялық қысымның жоғары дәрежесімен сипатталды, бұған негізінен сыртқы факторлар себепші болды.

2008 жылғы қыркүйектен бастап инфляцияның бәсеңдеу үрдісі байқалды. Бұған әлемдік тауар нарықтарындағы бағаның төмендеуі, экономикалық өсудің бәсеңдеуі, шектеулі тұтынушылық сұраныс, банк секторының кредиттік стагнациясы, экономикаға ақша ұсынысының өсу қарқының төмендеуі себепші болды. Осының салдарынан жылдық инфляцияның қарқыны 2008 жылғы тамыз – желтоқсан аралығында 2 еседен астам бәсеңдеді (44-график).

44-график

2008 жылғы инфляция фактісі

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

6.2. 2009 жылға инфляция болжамы

Әлемдік экономиканың бәсеңдеуі, тауар нарықтарындағы, оның ішінде қазақстандық экспорттың негізгі тауарларына әлемдік бағаның төмендеуі, әлемдік қаржы нарығында сақталып отырған белгісіздік 2009 жылы Қазақстан экономикасының даму үрдісін айқындайтын негізгі факторлар болады.

Бұл, ең алдымен, экономикалық өсу қарқынының бәсеңдеуінен көрінеді.

Бұл ретте инфляцияның айтарлықтай өсу тәуекелдері байқалмайды. 2009 жылы Қазақстанның тұтыну нарығындағы ахуал тұрақты күйінде қалады. 2008 жылдың 2-жартыжылдығында байқалған инфляцияның бәсеңдеу үрдісі 2009 жылы жалғасады. Осы факторлардың барлығы инфляцияны 2009 жылдың аяғында 9,0% шегінде болжауға мүмкіндік береді.

Ұлттық Банктің 2009 жылғы шаралары қалыптасып отырған ахуалға бара-бар болады. Себебі жақын болашақта инфляциялық қысымның өсуі күтілмейді, сондықтан осы бағытта қосымша шаралар қабылдау қажеттілігі болмайды. Елдің қаржы секторының тұрақтылығын қамтамасыз ету жөніндегі міндет бірінші кезекке шығады, бұл ақша-кредит саясатының жұмсаратынын білдіреді.

6.2.1. 2009 жылғы 1-тоқсанға инфляция болжамы

2009 жылғы 1-тоқсанға арналған инфляция болжамы 2,2-2,4% құрайды. Тұтастай алғанда, бұл деңгей 1-тоқсанның өткен жылдарға тән үрдістеріне сәйкес келеді.

Мұндай күтулер, ең алдымен, жақын уақытта инфляцияны қалыптастыру маусымдылық факторының ықпалына байланысты болады. Тауарлар мен қызмет көрсетулердің жекелеген түрлерінің (ет, сүт өнімдері, жанар-жағар май материалдары, тұрғын үй-коммуналдық қызметтің жекелеген түрлері, көлік құралдары) бағасының төмендеуі күтілуде.

Сонымен қатар 2009 жылы тұтынушылық сұраныс болжам бойынша шектеулі күйінде қалады, банк секторының кредиттік белсенділігінің күрт өсуі күтілмейді және соның салдарынан, экономиканың өсу қарқыны ағымдағы деңгейде қалады.

2009 жылғы наурыздың қорытындысы бойынша жылдық инфляция 9,1-9,3% деңгейінде күтілуде.

6.2.2. 2009 жылғы 2-тоқсанға инфляция болжамы

2009 жылғы 2-тоқсанда инфляцияның 1,7-1,9% шегінде қалыптасатыны күтілуде (2008 жылғы 2-тоқсанда – 3,1%), бұл 2009 жылғы маусымның аяғындағы 7,7-7,9% жылдық инфляцияға сәйкес келеді.

Бұл кезеңде тұтыну нарығындағы ахуал көп жағдайда маусымдылық факторының ықпалымен қалыптасады, бұл, өз кезегінде, азық-түлік тауарларының жекелеген түрлеріне (жұмыртқа, сүт, жеміс-көкөніс, ет өнімдері, білім беру қызметі) бағаның төмендеуіне алып келеді.